ILLVSTRIS MOLDANI

DEDICATI ANTE HOS CCLXXXIV. ANNOS

MEMORIAM ANNIVERSARIAM

D. XV. SEPTEMBRIS

PIE CELEBRANDAM

INDICIT

M. AVGVSTVS WEICHERT.

COMMENTATIO II.

DE

CASSIO PARMENSI POETA.

GRIMAE
EX OFFICINA REIMERIA.
1834.

DE

CASSIO PARMENSI POETA.

§. 1.

In commentatione I., quam de Cassio Parmensi ante hoc ipsum biennium edidi, expositum est de duobus Cassiis, ingenii doctrinaeque fama apud Romanos illustribus, quorum alter *Cassius Hemina*, Annalium sive Historiarum scriptor, circa initium seculi VII. floruit, alter *Cassius Severus* Orator fuit, quem Augusto imperante Romae vixisse et ob linguae maledicae petulantiam vitaeque sordes Urbe pulsum sub Tiberio a. U. C. 786. in saxo Seriphio obiisse constat. Ibidem etiam mihi videor idoneis argumentis planum fecisse, quam dubios incertosque testes secutus Scip. Maffejus in Veron. Illustr. Vol. II. p. 31 sqq. contenderit, exstitisse alium quemdam librorum historicorum scriptorem, *Titum Cassium Severum*, Verona oriundum, eumque post Imperatorem Vitellium h. e. post annum U. C. 832. floruisse.

Jam ab his, quos dixi, Cassiis idem Maffejus, quem ea in quaestione ducem potissimum sequi placuit, duo distinguendos esse monet ejusdem nominis poetas, *Cassium Etruscum* et *Cassium Parmensem*. Utriusque autem Cassii mentio ab uno Q. Horatio Flacco Libr. I. Satir. 10. v. 61, et Libr. I. Epist. 4. v. 3. facta est, idque obiter tantum ac velut in transcursu, et quae Scholiastae veteres ad utrumque Poetae Venusini locum de illis adnotarunt, ea pauca admodum sunt ac perplexa, atque interpolatrice librariorum manu tam obscurata, ut diversissimis hominum eruditorum opinionibus patuerint dicique vix possit, quot et quantae inde natae sint controversiae ad nostram usque memoriam agitatae. Quas quum componere aggredior, non

me praeterit, quam difficile ac lubricum suscipiam opus. Nam pleraque, quae hac in causa in disceptationem veniunt, non ducenda sunt ex certis ac perspicuis scriptorum testimoniis, sed ex conjecturis, quarum ope nos tenuia rerum temporumque vestigia persequentes anquirere oporteat, quid veri sit simillimum. Nihilo tamen secius id operam dabo, ut istis libris, in quibus hodieque de Cassiis Poetis multa et falso et confuse scripta leguntur, hac mea qualicumque scriptione nonnihil vel correctionis vel supplementi accedat.

§. 2.

Ac primum quidem nonnulla dicenda sunt de illorum poetarum nominibus, quae itidem variis conjecturis erroribusque obnoxia fuerunt. Quamquam uterque Poeta ab Horatio simpliciter *Cassius* appellatur et alter *Etrusci*, alter *Parmensis* nomine insignitur; tamen haud pauci fuere Viri Docti, qui utrique cognomen *Severi* imponerent. Sic, ut hoc utar, Jac. Cruquius aliique Horatii editores Cassio Etrusco *Severi* cognomen inditum fuisse dicunt. Et Cassius Parmensis, de quo omnis haec scriptio a nobis suscepta est, a Viris Doctis tantum non omnibus hodieque nominari et allegari solet *Cajus Cassius Severus Parmensis.* [1]) At neque *Caji* praenomen nec *Severi* cognomen ullius testimonio scriptoris potest firmari. De cognomine cum jam Maffejus prudenter admonuerit; est sane quod mireris, illud probatum esse ab Kordesio ad Eberhardti libr.: *Ueber den Zustand der schönen Wissenschaften bei den Römern*, §. 34. p. 190. Qui ibidem ab Kordesio commemoratus est Jo. Mollerus in Homonymoscop. p. 403., eorum notavit errorem, qui cum Cassio Severo Parmensi confuderunt *Cornelium Severum*, ejusdem, ut ait, temporis poetam, belli Siculi et poematis de Aetna scriptorem. [2]) Mollerus cogitat de illo Cornelio Severo, quem versificatorem quam poetam meliorem dicit Quintilianus Inst. Or. Libr. X. c. 1. §. 89. et quem alii commemoratum inveniunt apud Ovidium ex Pont. Libr. IV. Eleg. 2. v. 1 sq.

Quod legis, o vates magnorum maxime regum,
Venit ab intonsis usque, Severe, Getis:

ubi Jac. Micyllus adnotavit, duo fuisse illa aetate poetas *Severi* nomine, alterum Cassium Severum Parmensem, qui tamen hic per temporis rationem intelligi non possit, alterum Cornelium Severum. Micyllum Parmensi Cassio *Severi* cognomen tribuentem quid in fraudem hic induxerit, nemini potest esse obscurum; recte autem illum Ovidii locum refert ad Cornelium Severum, de quo idem Ovidius ex Pont. Libr. IV. Eleg. 16. v. 9.:

---

1) Sufficiet commemorasse recentissimum ex hoc genere librum: *Joh. Chr. Fr. Baehrii Geschichte der röm. Literatur* §. 35. p. 87. ed. 2.

2) Carmen illud *de Aetna ἀδέσποτον*, a Scaligero tributum *Cornelio Severo*, multo probabilius est compositum ab Lucilio Juniore, L. Senecae familiari, ut ostendit Wernsdorfius in P. L. M. Tom. IV. P. 1. p. 11 sqq., cui cum Fr. Jacobo, nuperrimo *Aetnae* editore, adstipulatus est *G. Bernhardy in Grundr. d. röm. Literatur* p. 204. N. 368.

Quique dedit Latio carmen regale Severus:

quem locum pariter ac superiorem de bello Siculo Cornelii Severi accipiendum esse, fusius ostendi in Comment. II. *de L. Vario Poeta* §. 4. N. 9. Sunt enim qui Severum Ovidii poetam tragicum faciant, eumque non *Cornelium* sed *Cassium* Severum nominent: cujus mirificae allucinationis nomine notandus est ipse Fr. H. Bothius in Poet. Scen. Lat. Vol. V. P. 1. p. 262., deceptus exemplo et auctoritate P. Scriverii in Collectan p. LX. et Ant. Delrii in Syntagm. Trag. Lat. P. I. p. 27 sqq. Caeterum Scriverius etiam et Delrius Cassio Parmensi cognomen *Severi* impertiunt, communi isto errore ducti, a quo tamen sibi cavit Bothius. Recte: nam ad tuendum illud vindicandumque cognomen nemo erit qui testem producat istum Apulejum, in cujus libello de Orthographia §. 28. legimus: „*Cassius Severus in IV. tragoedia* . . .“, ubi A. Majus non dubitavit intelligere Cassium Parmensem, a quo multas tragoedias scriptas esse attestentur Acron et Porphyrion, Horatii Scholiastae. In Maji sententiam transiit Fr. Osannus p. 62 sq. At verissime, si quid judico, Jo. Nic. Madvigius in Prolus. Acad. Hafn. 1829. p. 21 sq. conjecit, istum Apulejum ex loco Ovidii ex Pont. Libr. IV. Eleg. 16. v. 9. male intellecto, cum pro Cornelio Severo Cassium significari putasset, eumque vulgari errore cum Parmensi confudisset, hunc Cassium Severum tragicum effecisse. Contra hanc Madvigii sententiam disputavit Fr. Osannus in Jahnii Annal. Litter. et Paed. Vol. XIII. p. 323 sq., nec tamen effecit, ut propter unum Apulejum, testem corruptum et propter ipsum tempus, quo vixit, ut Jurisconsultorum verbo utar, intestabilem, Poetae Parmensi cognomen *Severi* adhaesisse credam.

Quaerentibus autem nobis fontem, ex quo ille error emanaverit, non est ad intelligendum difficile, inde factum esse, quod, qui primum de Romanorum litteris scripsere Viri Docti, Cassium Parmensem Poetam cum Cassio Severo Oratore per incuriam quamdam confuderunt. Jam quo major illorum erat auctoritas et doctrinae fama, hoc plures, ut fieri assolet, inveniebantur, qui, re non amplius explorata, sequerentur et istum errorem veluti per traducem ad nostram usque aetatem propagarent. Et quis non miretur, magnum illum virum, G. J. Vossium de Poet. Lat. c. 2. p. 237. Tom. III. Opp. commiscuisse Cassium Severum Oratorem cum Cassio Parmensi Poeta? Atque hunc Vossii errorem repetierunt multi, licet eum jam L. Gyraldus de Poet. Lat. Dial. IV. p. 160. Opp. notaverit, et utrumque Cassium recte distinxerit P. Crinitus de Poet. Lat. Libr. III. c. 47. p. 469.

Qui autem factum sit, ut Cassius Parmensis praenomen *Caji* inveniret, fateor me nescire, nisi statueris, Cassium Poetam confusum esse cum *C. Cassio Longino*, principe conjuratorum et. M. Bruti socio: quo nomine vel nostra memoria castigandus est Harlesius in Introd. in Not. Litt. Rom. Vol. II. §. 15. p. 222. Primus, ni fallor, praenomen *Caji* poetae illi Parmensi praefixit P. Pithoeus, teste J. A. Fabricio in Bibl. Lat. Tom. III. p. 241. Ern., illique assensit P. Burmannus in Anthol. Lat. Libr. I. Epigr. 135. Vol. I. p. 97.

§. 3.

Verum tamen utrique nomini, quod vidimus omni fide historica destitutum esse, apud Nostrates insigniorem commendationem et auctoritatem suo assensu conciliavit vir magni nominis et excellentis doctrinae, Christoph. Saxius, qui in Onomast. Litter. Tom. I. p. 170. haec scripsit: „*C. Cassius Severus Parmensis, unus percussorum Caesaris, subitus versificator.*" De praenomine et cognomine Cassii Parmensis nihil amplius dicam; sed quum eximius ille vir eumdem appellat *subitum versificatorem*, existimandus est alii errori multoque graviori patrocinatus esse. Nam id apertum est, Saxium in ea fuisse sententia, ut Cassium Parmensem non diversum esse censeret a Cassio Etrusco, itaque faceret cum Henr. Glareano, Georg. Fabricio, Jac. Cruquio, Lambino, Dacerio, Sanadono aliisque Horatii interpretibus. Jam, ne quid dissimulem, fatendum est, hujus sententiae si non auctores, certe fautores habendos esse veteres Horatii Commentatores. At horum Scholia in confesso est quam multis in partibus detruncata atque interpolata nostram tulerint aetatem, ut, qui eis ad historiae rerumque fidem vel stabiliendam vel convellendam uti velit, summa ei circumspectio sit adhibenda. Quapropter non est quod L. Torrentium vituperemus ambigentem, num Scholiastis ea in re auscultandum sit, praesertim cum de Etrusco et Parmensi Cassio tamquam de uno eodemque homine minime tam plane et expresse loquantur, ut dubitationi nullus relinquatur locus. Omnium tamen, quos sciam, acerrimus ac disertissimus illius, cui Saxius favebat, sententiae vindex haud dubie est Jo. Massonus in Vit. Horat. ad an. U. C. 724., qui, quod satis mirari nequeas, ipsum Ruhnkenium ad Vellej. Paterc. Libr. II. c. 88. §. 1. in fraudem induxit. Alios ejusdem sententiae patronos, in his P. Scriverium l. c., R. Bentlejum ad Horat. Libr. I. Sat. 10. v. 59. et Burmannum ad Anth. Lat. l. c. atque unum itemque alterum Poetae Venusini interpretem, cum eam rem minime cum cura examinaverint maluerintque aliorum quam suopte uti judicio, hic silentio praetermittam. Qui autem a Torrentii partibus steterunt Viri Docti et Cassium Etruscum diversum fuisse censuerunt a Cassio Parmensi, commemorati sunt ab Kordesio ad Eberhardti librum cit. §. 34. N. z. p. 208., quibus R. van Ommeren Batavus in libr.: *Horaz als Mensch u. Bürger von Rom*, Praelect. II. Not. 71. ex vers. L. Walchii p. 155., et Eichstadius in Addend. ad Haberfeldti Horat. Tom. IV. p. 226 sq. addendi sunt. Inter eos facile principatum tenet Scip. Maffejus, qui sive doctrinae copiam spectas sive argumentorum, quibus sententiam suam communiverit, pondus, non dubitari potest quin palmam praeripuerit ipsi Heindorfio ad Horatii Libr. I. Sat. 10. v. 61. p. 221. Uterque autem suo quisque Marte Massoni opinationem impugnavit et Torrentii modestam suspicionem rationibus tam perspicuis et ad persuadendum aptis confirmavit, ut valde mirum me semper habuerit, quid tandem Fr. A. H. Spohnium permoverit, ut veteris istius ac paene explosae sententiae patrocinium denuo susciperet, teste Jahnio ad Horat. Libr. I. Sat. 10. p. 250. Verum enim vero cum res ipsa, de qua scribere coepi, tum etiam Spohnii doctrina et auctoritas me impellunt, ut primum locos Horatianos, in quibus utrumque Cassium Poetam commemoratum

legimus, singulatim pertractem et, adhibitis Scholiastis aliisque, si qui sunt, testibus, cum cura examinem, deinde rationibus, quae in utramque partem prolatae sunt, diligenter compositis ac sine cupiditate ponderatis, evincere studeam, utra verior sit censenda Virorum Doctorum sententia. Quodsi docuero, locis Horatianis notas quasdam esse impressas cum ipsa ratione non minus quam fide historica conspirantes, quibus, vel refragantibus Scholiastis, Cassios istos alterum ab altero internoscamus necesse sit, mihi fortasse continget esse tam felici, ut controversiam diu multumque inter Viros Doctos agitatam in perpetuum componam.

§. 4.

Horatius in Libri I. Satira decima, egregia illa studiorum suorum poeticorum contra obtrectatores ac stolidos Lucilii admiratores Apologia, quam Spohnius mense Octobri a. U. C. 723. compositam esse putat, ad vindicandum sibi liberum de Lucilio judicium callide v. 53. ad exemplum ipsius Lucilii, quem dicit fuisse peracrem de Ennii et Attii versibus judicem, provocat et v. 56. pergit:

Quid vetat et nosmet Lucili scripta legentes
Quaerere, num illius, num rerum dura negarit
Versiculos natura magis factos et euntes
Mollius, ac si quis, pedibus quid claudere senis,
Hoc tantum contentus, amet scripsisse ducentos
Ante cibum versus, totidem coenatus: Etrusci
Quale fuit Cassi rapido ferventius amni
Ingenium, capsis quem fama est esse librisque
Ambustum propriis.

His Poetae Venusini verbis subjiciam ea, quae in Scholiis adnotata legimus. Acron ad v. 61. Etrusci: „*Parmensis, quia de Parma civitate erat Hetruriae.*" — Ad v. 62. rapido ferventius amni: „*Cassium malum poetam rapido amni, qui multa purgamenta secum trahit, comparat, qui multos* (sc. versus) *in parvo momento scripserat nullius utilitatis: ideo post mortem decrevit Senatus, ut libri cum corpore incenderentur.*" — Porphyrion ad v. 61.: „*Cassium Hetruscum Parmensem dicit, cujus tragoedia Thyestes exstat.*" — Ad v. 64. Ambustum: „*Aspere, quod tam verbose aut tam multa scripserit, ut, cum non viderentur legi digna, illis ipsis mortuus exustus sit.*" — Scholiastes Cruq. ad v. 61.: „*Parmensis, quia de Parma fuit, quae est Etruriae civitas, cujus tragoedia Thyestes exstat.*" — Ad v. 62.: „*Cassium poetam comparat amni rapido, qui multa purgamenta secum trahit: ita Cassius multos versus parvi momenti scribebat: ideo post mortem decrevit Senatus, ut libri cum cadavere exurerentur.*"

Quae his in Scholiis memoratu digna sunt, huc fere redeunt. Primum dicitur *Parma* esse civitas Etruriae. Quamquam Etrusci olim planitiem Padi inter Ligures et Illyrios incoluerunt et ripas Benaci, Sebini et Larii lacuum attigerunt, ut ostendit C. Od. Müllerus in libro eximio: „*Die Etrusker*" T. I. p. 134.; tamen dubitare licet, num Parma dici haberique possit civitas Etruriae. De ejus origine nihil

quidquam traditum legimus et Mannertus in Geogr. Gr. et Rom. Tom. IX. P. 1. p. 218. eam Celticae originis pagum fuisse suspicatur. Gallis enim Italiam invadentibus Boji eam planitiei Padanae occupaverunt regionem, in qua serius sitae erant Parma, Mutina et Felsina; Boji autem Celtae erant et in Italiam, superatis Alpibus, descenderunt circiter a. U. C. 364., ut docuit Müllerus l. c. p. 158. Felsina posthac dicta est Bononia, cujus originem Etruscam multi scriptores contestantur, ut Livius Lib. XXX. c. 37., XXXVII. c. 57., Vellejus Pat. Libr. I. c. 15. §. 2., Suetonius Aug. c. 96., quibus addatur Plinius N. H. Libr. III. c. 15.: „*Intus* (octava regione Arimino, Pado et Apennino determinata) *coloniae*, *Bononia*, *Felsina vocitata cum princeps Etruriae esset*, *Brixillum*, *Mutina*, *Parma*, *Placentia.*" Ager Bononiae, ut Livius Libr. XXXVII. c. 57. ait, captus de Gallis Bojis fuerat: Galli Tuscos expulerant. Bononiam sub Gallis quoque Felsinam esse appellatam, idem Livius testatur Libr. XXXIII. c. 37. Atqui Parmae, dum Tusci, Galli et Boji illam regionem tenebant, nulla fit mentio, sed demum seculo p. U. C. sexto memoratur. Nam anno U. C. 571. M. Claudio Marcello et Q. Fabio Labeone Coss., ut auctor est Livius Libr. XXXIX. c. 55., „*Mutina et Parma coloniae Romanorum civium sunt deductae. Bina millia hominum in agro*, *qui proxime Bojorum*, *ante Tuscorum fuerat*, *octona jugera Parmae*, *quina Mutinae acceperunt.*" Si igitur Parmae origo ad antiquiora tempora reducenda sit, praestiterit ad Bojos eam referre quam ad Tuscos, praesertim cum dubium sit, num tractus ille paludosus, in quo sita erat Parma, jam tum ab illis cultus fuerit. [3] Sin autem Parma, pulsis demum ex illa regione Etruscis, condita est, nullo jure videtur appellari posse civitas Etruriae. Atque inde intelligitur, cur, exceptis Horatii Scholiastis, nemo scriptorum veterum tradiderit, Parmam fuisse urbem Etruriae.

Deinde quod Acron et Scholiastes Cruq. tradunt, a Senatu decretum fuisse, ut Cassii Etrusci libri, quia nullius essent pretii, cum cadavere ejus incenderentur, id, si rem simpliciter spectamus, prorsus absonum est perque ridiculum. Nam quo tempore Cassius ille existimandus est obiisse, nondum coeptum erat animadverti in monumenta ingenii, quod Augusti demum sub imperio usu venisse observat M. Seneca Controv. Libr. V. p. 321. Bip. Atque supplicia sumpta sunt de studiis T. Labieni, Cassii Severi et Cremutii Cordi, eorumque scripta Senatus consultis abolita, cum partim referta essent contumeliis in summos ac nobilissimos quosque homines, partim tanta composita libertate, quantam suspicax Augusti Tiberiique imperium ferre non posset. At Cassii Etrusci carmina, invenusta quidem et futilia, tamen innoxia et minime odiosa quis sibi persuadeat verumque esse putet Senatus decreto combusta esse? Nugae profecto sunt excogitatae sive a Grammatico, qui, neglecta omni temporum hominumque ratione, hunc Cassium, ut jam Ruhnkenius et Heindorfius suspicatur, cum Cassio Severo oratore confunderet,

3) Conferri possunt quae de finibus et ambitu Etruriae disseruit *B. G. Niebuhrius* in *Röm. Gesch.* Tom. I. p. 119 sq. ed. 2.

deret, sive, quod malim, a librario stupido et male sedulo. Neque enim Helenio Acroni tam turpem imputaverim errorem: qua in opinione me confirmat Porphyrionis ea de re silentium. Mittamus igitur istud Senatus decretum, quod confictum est ab homine, qui Horatii mentem ac consilium non assequeretur. Permirum utique est, quod Horatius de illa re locutus est tamquam incerta et quam fando tantum accepisset. Quidni pro certo affirmat, Cassium Etruscum capsis librisque esse ambustum? Num illud multis seculis ante factum jam exciderat hominum memoria temporis diuturnitate oblitteratum? Et cur tandem Cassii cadaver carminibus, quae ille vivus scripserat, combustum est? Haec et alia, quae attentum hujus loci lectorem suspensum dubitantemque teneant necesse est, me adducunt, ut, quidquid de Cassii Etrusci sepultura hic relatum legimus, ab Horatio jocose fictum esse credam. Cui suspicioni meae multum probabilitatis accedit ex v. *ambustus*, quod tantum abest ut idem sit quod *combustus*, ut illud eodem cum acumine usurpatum esse putem, quo Libri IV. Od. 11. v. 25. *ambustus* dicitur Phaëthon et apud Ciceronem pr. Milon. c. 5. §. 12. *ambustus tribunus plebis*. Horatius enim indicare vult, illum conjectis in rogum libris quasi ustulatum esse. Sic plus irrisionis inest ac joci. Ac simul discimus, non tam copiam, quam vilitatem carminum a Cassio scriptorum hic declarari. Multitudinem enim si Horatius voluisset indicare, mihi non dubium est quin scripsisset *combustum*, quo significaretur, totum rogum ejus libris exstructum fuisse. Quid autem Poeta in hoc commenticio sepulturae genere spectaverit, non erit ad intelligendum difficile, si totius loci consilium accurate consideraveris. Si licuit, inquit Horatius, Lucilio versus Ennii et Attii reprehendere, quid vetat me quoque illius scripta examinare, et videre, num ille vel sua culpa vel rerum, quas tractat, natura et vitio versus fecerit incompositos et asperos, an id tantum sibi proposuerit, ut versus quotidie faceret quam plurimos. Repetit igitur variata paululum oratione judicium, quod Satir. IV. v. 9. de Lucilio fecerat:

in hora saepe ducentos,
Ut magnum, versus dictabat stans pede in uno.

Quibus verbis nihil aliud notatur quam Lucilii in versibus scribendis velox et festinata opera, qua factum esse ait v. 11. ut, cum flueret lutulentus, esset quod tollere velles. [4]) Jam quod Satira quarta per imaginem a flumine petitam uno

4) Equidem in controverso hoc Horatii loco *tollendi* verbum notione *expungendi*, *reprehendendi*, *improbandi* accipio contra ac Quintilianus Inst. Or. Libr. X. c. 1. §. 94., qui, si quid video, illius loci sententiam invertit interpretando: „*et esse aliquid, quod tollere possis.*" Quam Spaldingius ad h. l. proposuit loci Horatiani interpretationem, subtiliter defensam a F. A. Wolfio in Analect. Litter. Vol. I. p. 185 sqq., tuetur alter Poetae Venusini locus Satir. X. v. 50.:

At dixi fluere hunc lutulentum, saepe ferentem
Plura quidem tollenda relinquendis,

cujus sententia, dempta imagine, haec est: Lucilium dixi scripsisse tumultuario stylo multa, in quibus plura insunt, quae *tollere* i. e. loco movere, expungere velis, quam

verbo „*lutulentus*“ declaratur, idem hic significatur mentione et exemplo Cassii Etrusci, cui ingenium tribuitur rapido ferventius amni. Quod ne quis in laudem illius dictum acciperet ac cogitaret de vate quodam, altero Pindaro, qui item Libr. IV. Oda 2. dicitur velut amnis monte decurrens fervere immensusque ruere ore profundo, festiva admodum et joculari fictione subjicit Horatius, illum capsis librisque propriis ambustum esse. Haec utique ad Lucilium non spectabant: acumen enim comparationis inest tantum in vv. *rapido ferventius amni;* Lucilius autem similis erat Cassio Etrusco in fundendis summa velocitate versibus, unde apud Cassium nata esse postremis verbis indicatur ea carminum vilitas et tenuitas, ut rogo scriptoris imponerentur et exstincto eo simul exstinguerentur atque ex usu et notitia hominum evanescerent. Qua in re dubitari nequit quin Horatius suo more simul id spectaverit, ut tecte et quasi aliud agens stomachum faceret Lucilii admiratoribus, utqui, si Lucilium suum compositum comparatumque viderent cum tam misello et contempto versificatore, qualis fuisset Cassius Etruscus, non possent

---

quae *relinquere* i. e. probare possis. Quod si Buttmannus in Addend. ad Spaldingii Quintilian. Tom. IV. p. 710. dicit, gravissimum suae sententiae, qua *tollere* assumendi, eligendi, probandi significatione sumit, argumentum situm esse in ipsa imaginis veritate, vereor, ut satis animadverterit vim Adject. *lutulentus*, quod differt a v. *lutosus*, ut pulchre docuit L. Doederlein in *Latein. Synonym.* P. II. p. 51. recte admonens, *tollere* significatu probandi non posse conciliari cum v. 12., ubi Lucilius *garrulus* audit et *piger scribendi ferre laborem.* Heindorfius, quum verba illa convertit: „*wenn er schlammig daherfloss, war mancherlei, was man wegzuräumen wünschte*“, et tribuenda v. *tollere* expungendi significatione toti versui *ταυτολογίαν* frigidam inferri arbitratur, non vidit, particulam *cum* h. l. esse caussalem, quam dicunt, et poetae Venusini mentem esse hanc: cum Lucilius, in hora saepe ducentos versus dictans, lutulentus flueret, factum est, ut in ejus Satiris essent, quae abesse velles. Optime haec patria lingua reddidit Kirchnerus: „*Weil er des Schlamms voll strömte, so gab's, was tilgen man möchte.*“ Quae cum ita sint, addubito num opus sit eo verborum interductu, quem huic loco adhibendum duxit Doederlein l. c. Is enim interpungi maluit:

Cum flueret, lutulentus erat, quod tollere velles
Garrulus, atque piger scribendi ferre laborem,

hanc subjiciens sententiam: *Quamvis flueret et prompta esset Lucilii oratio, hora saepe ducentos versus dictantis, idem tamen lutulentus erat, multumque, quod abesse sine ullo rei detrimento posset garriens.*“ Hac in interpretatione quid mihi displiceat, breviter et aperte dicam. Primum oratio quae *fluere* dicitur, laudatur potius quam vituperatur, neque ideo dici potest exstitisse lutulenta. Sic etiam Lucilius, quamvis dictio ejus flueret et prompta esset, non eam ob caussam lutulentus erat. Deinde me vehementer offendit constructio: *garrulus quod tollere velles* pro *garriens* seu *garrit quod tollere velles!* Denique haud scio an hac ratione non debilitetur totius loci contextus. Horatius agnoscit ingenium Lucilii eumque hominem esse fatetur comem, facetum, emunctae naris h. e. sagaciter observantem hominum mores, sed reprehendit versuum ejus duritiem, natam ex nimia scribendi festinatione et limae metu. Hinc ejus versus scabri erant et maculis deturpati, quas sublatas esse vellet. Hoc autem dictionis Lucilianae vitium exprimit per imaginem a flumine lutulento petitam, cui sane non convenit v. *tollere.* At quis poetas putat adstringendos esse illi praecepto, quod oratoribus injungit Quintilianus Inst. Or. Libr. VIII. c. 6. §. 50.

non vehementer indignari et ira excandescere. Verum tamen, utcumque de commenticia Cassii sepultura judicatur, id in aprico est, hunc Cassium Etruscum non laudari hic ab Horatio, sed irrideri et commemorari tamquam malum poetam atque in eo vitiosum, quod pariter ac Lucilius versus festinante stylo effuderit et metuens laborem limae chartis illeverit. Atque Acron Scholiastes eum expressis verbis appellat *malum poetam*, qui rapido amni multa purgamenta secum trahenti assimilatus sit, quod multos versus in parvo momento scripsisset nullius utilitatis: qua quidem interpretatione nihil potest esse verius! [5])

Denique Porphyrion et Scholiastes Cruq. referunt, illius Cassii Etrusci exstare tragoediam Thyestem. Si memineris, illud argumentum quam frequenter a tragicis utriusque populi poetis in scenam fuerit productum, ut probavi in Comment. III. *de L. Vario Poeta* §. 4. N. 3.; non incredibile tibi videbitur, etiam Cassium Etruscum, malum quidem at industrium poetam, idem argumentum tractandum sibi sumpsisse et Thyestem edidisse. Verum tamen si ulla in his Scholiis verba reperiuntur de origine spuria in suspicionem vocanda, ea profecto sunt, quae apud utrumque Scholiastam iisdem litteris totidemque syllabis leguntur: „*cujus tragoedia Thyestes exstat.*" Nam primum Acronis ea de re silentium non parvi est faciendum. Deinde locus, cui ista verba allita sunt, plane ineptus est isti adnotationi. Thyestae illius tragoediae mentio si facienda erat, eam oportebat conjungere cum v. 62., ubi de Cassii poematis sermo esset. Enimvero sciolus quidam librarius, quisquis fuit, quum autumaret, Etruscum et Parmensem Cassium unum et eumdem esse poetam, et compertum haberet, a Parmensi scriptam esse Thyestem, sine haesitatione ista, quae suspectamus, verba appinxit ei loco, in quo agebatur de Parma, Etruriae civitate. His rationibus adducor, ut aperte et simpliciter negem, Etruscum Cassium umquam edidisse Thyestem, eamque tragoediam Scholiastarum aetate adhuc superstitem fuisse. Nam si qua tum exstabat hujus nominis tragoedia, ea fuerit necesse est aut L. Varii aut Cassii Parmensis, de quo nunc planius dicam.

§. 5.

Cassium Parmensem Horatius commemorat Libri I. Epistola quarta, quam Albio Tibullo inscripsit, v. 3.:

5) Comparatio vel orationis vel dicentium cum flumine satis obvia est apud utriusque populi scriptores, sed pro scribentis consilio admodum diversa: vid. Interpr. ad Horatii Libr. I. Sat. 7. v. 27. et quos allegat Baehrius ad Plutarchi Alcibiad. c. 21. p. 179. Adde nobilissimum locum Callimachi ex Hymn. Apoll. v. 107.:

Ἀσσυρίου ποταμοῖο μέγας ῥόος· ἀλλὰ τὰ πολλὰ
Λύματα γῆς καὶ πολλὸν ἐφ' ὕδατι συρφετὸν ἕλκει,

quem si Blomfieldus ad h. v. p. 95. auspicatur Horatio de Cassio Etrusco scribenti obversatum esse, fallitur, nec vidit, diversissimam esse utriusque loci rationem. A Callimacho enim, qui *μέγα βιβλίον* esse existimaret *μέγα κακόν*, illis versibus perstringi Apollonii Rhodii Argonautica, ostendi in libr.: *Ueber das Leben und Gedicht des Apollonius v. Rhodus.* Kap. I. §. 13. p. 78 sq.

Albi, nostrorum sermonum candide judex,
Quid nunc te dicam facere in regione Pedana?
Scribere quod Cassi Parmensis opuscula vincat,
An tacitum silvas inter reptare salubres,
Curantem quidquid dignum sapiente bonoque est?

Ad quem locum v. 3. Acron de Cassio Parmensi: „*Hic aliquot generibus stylum exercuit: inter quae opera elegiaca et epigrammata ejus laudantur. Hic est, qui in partibus Cassii et Bruti tribunus militum militavit: quibus victis Athenas se contulit. Quintus Varus ab Augusto missus, ut eum interficeret, studentem reperit et peremto eo scrinium cum libris tulit. Unde multi crediderunt, Thyestem Cassii Parmensis fuisse. Scripserat enim multas alias tragoedias.*" — Porphyrion: „*Hic*, inquit, *est Cassius, qui in partibus Cassii et Bruti tribunus militum militavit: quibus victis Athenas se contulit. Q. Varus ab Augusto missus, ut eum interficeret, studentem reperit et perempto eo scrinium cum libris tulit. Unde multi crediderunt, Thyestem Cassii Parmensis fuisse. Scripserat enim multas tragoedias Cassius.*" Quae in Scholiis Cruquianis leguntur, ea hic transscribere supersedeo, utquae cum eis, quae apud Acronem leguntur, ad verbum conspirent. 6)

Quae hic apud veteres Horatii Commentatores de Cassio Parmensi relata legimus, ea tantum non omnia, ut in se sunt verisimilia, ita etiam ex veteri et illustri fama ducta esse videbimus, si discesserimus ab uno isto errore de Thyeste tragoedia per Varium furtim ablata et edita: qua de re satis expositum est in Commentat. III. *de L. Vario Poeta* §. 3. Atqui haec ipsa tragoedia, qualem etiam Cassio Etrusco ab Scholiastis adscriptam esse vidimus, praecipue in caussa fuit, ut Viri Docti in utroque Horatii loco unum eundemque Cassium deprehendere sibi viderentur. At hoc argumentum quam leve sit atque infirmum, nemo non intelligit. Nam ut concedamus, quod minime concedendum est, genuina esse ista Scholiastarum de Thyeste, Cassii Etrusci tragoedia, verba, quis non videt, inde non certi quidquam posse colligi, quo illud utriusque poetae discrimen tollatur, si quidem ab utroque Cassio tragoedia cognominis scribi potuerit atque exstare. Alterum argumentum, quod secundum Dacerium et Sanadonum imprimis Massonus propugnat, repetitum est ab urbe Parma, quae cum ad Etruriam pertinuisse crederetur, illi non dubium est visum, quin, qui fuisset Parma oriundus, potuisset etiam promiscue appellari Etruscus. Jam qui Scholia ad Satir. X. v. 61. scripserunt,

6) Haec Scholia tractavi jam in Commentat. III. *de L. Vario Poeta* §. 2. et 3. ubi tamen adnotare omisi, P. Burmannum ad Anthol. Lat. Vol. I. p. 98. pro „*Hic aliquot generibus*" apud Acronem correxisse *operibus:* quae correctio refutatur verbis sqq. „*inter quae opera*" etc. Scholiastes significat, Cassium in aliquot generibus styli seu carminum se exercuisse. Idem Burmannus ex Cod. Franequer. affert verba Glossatoris ad h. v. „*Hic Epicurus fuit et poeta*": quae emendat: *hic epicus fuit poeta.* Ingeniosius tentavit Ruhnkenius ad Vellej. Pat. Libr. II. c. 88. §. 1.: *hic Epicureus fuit et poeta.* De re ipsa nihil affirmaverim, licet me non lateat, quot viri illa aetate de grege Epicuri fuerint.

eis negari nequit Cassium Parmensem videri obversatum esse; at mirum hercule est, quod Scholiastae ad Epist. IV. v. 3., quamvis accurate et copiose de Cassio Parmensi exponant, nihil monuerunt, hunc esse eumdem, qui alio loco ab Horatio cognominatus sit Etruscus. Inde haud temere nobis videmur conjicere, ista de Cassio Etrusco, qui idem sit ac Parmensis, non profecta esse ab Acrone. Praeterea a nobis supra demonstratum est, quam dubia et incerta sit Etrusca Parmae origo. Et etiamsi verum esset ac fide scriptorum comprobatum, Parmam olim pertinuisse ad Etruriam, tamen non tanta inde isti sententiae accedere potest auctoritas, quanta vulgo putatur, ut jam admonuit Scip. Maffejus. Is autem quum negat, *Etrusci* nomen a terra, quam Tusci obtinuerint, assumptum Horatii aetate jam in usu fuisse, vereor, ut verum viderit. Nam, licet vocabulum „*Etruscus*" pro „*Tuscus*" post M. Catonis tempora demum usurpari coeptum sit, observante Niebuhrio in Histor. Rom. T. I. p. 113. ed. 2.; tamen Horatius ad designandum hominem in Etruria natum illo uti potuit. Ac quum idem Maffejus contendit, natalicium nomen nemini cuiquam impositum esse a terra patria, sed ab urbe, in qua natus sit, aut quid sentiret, non satis perspicue explicavit, aut per errorem lapsus est. Nam, ut eos transeam, qui nobis *Galli*, *Marsi*, *Afri* cognominibus innotuerunt, 7) sic ille, qui apud Plutarchum in Vit. M. Antonii c. 67. *Ἀλέξανδρος ὁ Σύρος* appellatur, alias c. 73. nominatur *Ἀλεξᾶς* i. e. *Ἀλέξανδρος ὁ Λαοδικεύς*. Itaque per se nihil obstabat, quo minus ille Cassius promiscue nunc Etruscus nunc Parmensis designaretur. At sunt alia, quae huic sententiae adversa fronte repugnent. Et recte Maffejus nomen *Etrusci* pro cognomine illius Cassii perpetuo ac stabili habet, quod illum aut ipsum aut unum ex majoribus ejus invenisse suspicamur. In usu autem illud fuisse et nulla loci natalis ratione habita tributum, illustri documento est ille *Claudius Etruscus*, qui Tiberii Caesaris libertus sub Imperatoribus sequentibus, varia quidem usus fortuna, ad magnos honores majoresque opes pervenit et senex octogenarius sub Domitiano mortuus est. Celebrantur ejus thermae ab Statio Sylv. Libr. I. Carm. 5. et a Martiale Libr. VI. Epigr. 40. et in ejus mortem extat Epitaphium Martialis Libr. VII. Epigr. 40. cl. Libr. VI. Epigr. 83. Ille libertate donatus patroni sui nomini adjecerat *Etrusci* cognomen, licet Smyrnam urbem natalem habuisset, ut attestatur Statius Sylv. Libr. III. Carm. 3., quod *Lacrimae Etrusci* inscribitur, v. 60. Porro commemoratur a Maffejo *Herennius Etruscus*, Trajani Decii filius, cujus integrum nomen *Q. Herennius Etruscus Messius Decius* occurrit in Numis ap. Raschium L. N. II. 2. p. 228 — 232. et a Kordesio ad Eberhardti libr. l. §. 34. N. *gg*. p. 210. additur *Etruscus Messenius*, cujus Epigramma in Piscatorem legitur in Brunckii Anal. Tom. II. p. 507. cl. Jacobsii Animadv. Vol. III. P. 3. p. 892. Hos omnes certum est non tulisse a terra natali nomen *Etrusci*. Atque idem de Cassio Horatiano dicendum est, qui aut vehementer fallor, aut si a solo patrio designandus erat, non Cassius Etruscus, sed *vates*

7) Videsis quae ea de re disserui in Comment. *de Domitio Marso Poeta* §. 1. p. 242 sqq.

Etruscus nominandus fuisset. Sic, ut hoc utar, Virgilius nomine *vatis Etrusci* insignitur a Phoca Grammatico:

His fave dictis: retegenda vita est
Vatis Etrusci, modo qui perenne
Romulae voci decus adrogavit
Carmine sacro;

quoniam Mantua Etruscorum urbs habita est ex certissimis scriptorum testimoniis. [8] Jam sicut nemo, opinor, probabit, *Virgilium Mantuanum* dici etiam potuisse *Virgilium Etruscum*, ita nego, *Cassium Parmensem* promiscue nominatum esse *Cassium Etruscum*, quoniam oriundus fuerit Parma, pro Tuscorum urbe habita.

Quae cum ita sint, magnopere metuo, ne Viris Doctis, qui sententiam suam de Etrusco et Parmensi Cassio tamquam uno eodemque Poeta huic potissimum argumento superstruendam duxerunt, fraudi fuerit Scholiastarum ad Satir. X. v. 61. testimonium sublestum et explorata historiae fide prorsus destitutum. Neque iidem animum satis attenderunt, quantum reliqua ab Scholiastis de utroque Cassio narrata inter se discrepent! Age, et singula rerum traditarum momenta spectemus. Cassius Parmensis narratur fuisse in partibus Cassii et Bruti tribunus militum; de Etrusci militia et stipendiis nihil proditur. Parmensem Athenis peremptum esse tradunt; Etruscum naturali morte obiisse tacite profitentur. Illius scripta ablata et scrinia expilata esse referunt; hujus capsas librosque cum ipsius cadavere exustos esse memorant. Illius varia genera carminum commemorantur; hujus tantum Thyestes tragoedia exstare fertur. Quae quidem omnia ita mihi videntur esse comparata, ut, etiamsi reliqua consentirent, tamen hic diversos inter se homines agnoscere cogeremur.

§. 6.

Verum tamen gravissimum omnium argumentum, quo vetamur Etruscum et Parmensem Cassium pro uno eodemque poeta habere, et quo simul, quae apud Scholiastas relata legimus, alia refelluntur, alia comprobantur, positum est in ipsius Horatii verbis eorumque recta interpretatione.

Atqui Viri Docti, qui in utroque Horatii loco unum eumdemque Cassium commemoratum invenirent, duplicem et plane oppositam inierunt interpretandi viam, cum sensissent, non potuisse eumdem poetam ab Horatio nunc laudari propter scripta carmina, nunc cum irrisione reprehendi. Proinde alii, qui intelligerent Cassium Parmensem eximie esse laudatum, probatum iverunt, Cassium Etru-

8) Illa Phocae Grammatici leguntur in P. Burmanni Anthol. Lat. Libr. II. Ep. 186. Tom. I. p. 363., in Wernsdorfii P. L. M. Tom. III. p. 410. et in Testimoniis de Virgilio ap. Heynium T. I. p. XXXXVII. ed. Wagner. Wernsdorfius Phocam, quod Mantuam Etruriae adscripserit, erroris insimulat: injuria! Originem Mantuae Etruscam contestatur ipse Virgilius Aen. Libr. X. v. 198 sqq. Cf. C. Od. Müllerus in libr.: *Die Etrusker*, T. I. p. 137 sqq. et p. 161. itemque Niebuhrius in Hist. R. T. I. p. 119.

scum minime vituperatum esse; alii contra ostendere conati sunt, Cassium Parmensem quoque non tam laudari ab Horatio quam irrideri, ut hac ratione discrepantia utriusque loci tolleretur.

Prioris illius sententiae si non auctor, certe vindex et ingenio et doctrina praecipuus habendus est Ruhnkenius, qui ad Vellej. Pat. Libr. II. c. 88. §. 1. de Horatii Sat. X. v. 61. ita disputat: „*Nec Horatius laudi, quam altero loco* (Epist. IV. v. 3.) *Cassio dedit, quidquam detrahit, sed tantum fervidi ingenii in versibus fundendis celeritatem et inde natam librorum multitudinem reprehendit.*" Scilicet Ruhnkenius in Acronis adnotatione, quam allegat, tot inesse dicit errores, quot verba! At ab Acrone Etruscum Cassium jure meritoque dictum esse poetam malum, non quod multos, sed leves imperfectosque versus fuderit, ego §. 4. abunde probasse mihi videor, ita ut, qui Cassium Parmensem ab Horatio laudari concedat, ut Ruhnkenius, necessario utrumque Cassium diversum esse debeat statuere. Quo factum est, ut alii, in his Spohnius, quem posterioris sententiae auctorem dico habeoque, contenderent, Parmensem Cassium pariter reprehensum esse ejusque carmina nequaquam ab Horatio cum laude commemorari. Ad hanc Spohnii opinationem et examinandam et refutandam necesse est rem paulo altius repetamus et de universa illius Epistolae Horatianae ratione ejusque consilio disputemus.

Et primum quod ad tempus, quo illa ad Tibullum data esse videatur, attinet, vix memoratu dignum fuerit, quod ea de re proposuit Massonus in Vit. Horat. ad an. U. C. 723. VI. p. 155. Is enim, cum Horatius de Cassio Parmensi loquatur ut mortuo, et hunc constet periisse post pugnam Actiacam, in aprico esse ait, Epistolam illam non potuisse scribi ante annum U. C. 723. Neque multum lucramur, si cum J. H. Vossio in Praef. ad Tibullum p. IV. ponimus, librum Epistolarum Horatianarum primum juris publici factum esse anno U. C. 733., ita ut ante hunc annum illa quoque Epistola necessario fuerit composita. Scimus, eidem Tibullo etiam inscriptam esse ab Horatio Libri I. Odam 33., quae et ipsa vulgo putatur exarata esse circiter a. U. C. 723. At cum Tibullus ab Horatio in Libri I. Satira decima, quam cum Spohnio statuimus editam esse anno U. C. 723. exeunte, nondum inter amicos et aequos Satirarum judices numeretur, evidens est ac certum, neque Odam illam, nedum Epistolam, in qua Tibullus *candidus Sermonum judex* appelletur, ante annum U. C. 724. potuisse componi. Tempus, quo Horatius cum Tibullo familiariter fuerit conjunctus, certo definiri nequit. Jahnius in Annal. Philol. et Paedag. Vol. II. 2. p. 410. probabili ratione censet, illos familiares esse factos circiter a. U. C. 727. Cum autem Oda illa et Epistola summum spirent amorem, artam animorum necessitudinem atque intimum studiorum voluntatumque consensum, scriptionem utriusque carminis ad seriores annos rejiciendam esse liquet. In Oda admonet Horatius amicum, ut ne plus nimio doleat memor immitis Glycerae neve decantet elegos miserabiles. Jam cum nullum carminum Tibullianorum hodie supersit, in quo Glycera quaedam memoretur; Spohnius in Disputat. *de A. Tibulli Vit. et Carm.* Cap. II. p. 50. et Cap. V. p. 96 sqq. probare studet, Glyceram apud Horatium esse Deliam Tibulli, quae mutato no-

mine nunc Nemesis nunc Neaera appellata fuerit. Spohnius ab hac conjectura progressus verisimile reddit, Odam illam et Epistolam Horatii interno quodam rerum consiliique vinculo connexas esse et inter se aptas. Tibullus ex expeditione redux compererat, Deliam alii nupsisse. De Neaerae i. e. Deliae perfidia questus est Libri III. Elegia secunda, in qua se ferendo isti dolori imparem confitetur, et quamvis ipse se nonnumquam ad hilaritatem excitaret, ut canit Libri III. Elegia sexta, tamen non potuit animi moerorem dispellere. Hoc tempore Horatius ex Spohnii conjectura ad Tibullum misit illam Odam, consolaturus amicum suum et exhilaraturus. Qua tamen cum nihil effecisset, non multo post ad eum Epistolam dedit, qua et ipsa amicum moerentem suavi alloquio excitaret. Huic conjecturae Spohnianae neutiquam obstat, quod in Epistola nihil de moerore isto ejusque caussa occurrit. In Oda Horatius doloris luctusque caussam suo more levius ac jocosius attigerat, ideoque nihil solatii amico attulerat; in Epistola circumspectius versatur et amici ejusque naturae mollis graviterque afflictae potiorem habet rationem. Infelicem amici amorem, quae erat ejus perspicacitas animi humani, prudenter silentio praetermittit ac se dubitantem nescientemque simulat, quid ille ruri agat? Et quum nequeat credere, amicum otio in villa frui inerti ac desidioso, ex eo quaerit, quod opus poeticum meditetur? Qua ratione tecte eum monet, ut litterarum studiis curas molestiasque amoris extenuet diluatque. Deinde quo citius ad pristinam animi hilaritatem redeat, eum commonefacit beneficiorum a Diis acceptorum, formositatis, divitiarum et sapientiae, qua vitae humanae finem intelligere ejusque bonis frui possit. Cui monito ut omnis abstergatur offensio, suaviter de se suaeque vitae ratione jocatur. Tibullum illo tempore in villa Pedana commoratum esse, ipsa Epistola docet. In eam procul dubio secesserat, ut aut dolori de perfida puella indulgeret, aut animi moestitiam villae inter Tibur et Praeneste sitae amoenitate dissolveret. Caeterum Spohnius illam Epistolam scriptam esse suspicatur circiter a. U. C. 728.

Jam quae a Spohnio de nexu utriusque carminis Horatiani ac consilio perscite perque ingeniose disputata sunt, eis facere non possum quin totus assentiar. At secus statuo de Glycera illa ac de tempore, quo Horatius illa ad Tibullum carmina composuisse dicitur. Ego enim, quod ad Glyceram attinet, faciendum esse arbitror cum Fr. Passovio in Seebodii *Archiv für Philol. u. Pädag.* Vol. II. 1825. p. 189 sqq., qui secutus testimonium Ovidii Libr. III. Amor. Eleg. 9. v. 31.:

Sic Nemesis longum, sic Delia nomen habebunt,
Altera cura recens, altera primus amor;

duas tantum puellas dicit a Tibullo fuisse amatas sic, ut prima cura esset Delia, postrema Nemesis, uti perspicue attestetur idem Ovidius ibidem v. 55.:

Delia discedens „Felicius", inquit, „amata"
„Sum tibi: vixisti, dum tuus ignis eram."
Cui Nemesis „Quid" ait „tibi sunt mea damna dolori?
„Me tenuit moriens deficiente manu."

Cuivis autem quaerenti, utram ex illis puellis mente habuerit Horatius, Glycerae no-

nomine dictam, facile sese offert *Nemesis.* Atque eam intelligit Passovius his potissimum rationibus permotus. Primum *Glycerae* et *Nemesis* nomina sibi respondent non solum numero, sed etiam quantitate syllabarum, ita ut Horatius morem istum in nominum permutatione a poetis usurpari solitum exacte observaverit. 9) Deinde *Nemesis* i. e. Glycera longe verius *immitis* dici poterat quam Delia. Illa enim avara fuit, ut Tibullus conqueritur Libr. II. Eleg. 4. ibique v. 6. *saeva puella* et Eleg. 6. v. 28. *dura puella* appellatur. Denique *miserabiles elegi*, quos Horatius commemorat, accipi possunt de Libri II. Elegiis 3. 4. et 6. Praeterea Passovius quoque statuit, Epistolam non multo post Odam illam ab Horatio ad Tibullum datam esse. 10)

Cum igitur Tibullus postremis vitae suae annis ad mortem usque, quae accidisse putatur a. U. C. 736., deperierit Nemesin; consequens est suspicari, utrumque illud carmen Horatianum serius, quam Spohnius opinetur, scriptum esse. Atque in neutro carmine quidquam reperitur, quod huic suspicioni adversetur. Nam Librum Odarum primum carmina complecti, quae intra annos U. C. 718 — 736. composita sint, certum est. Neque obest, quod in Epistola *forma* tribuitur Tibullo, quem verisimile sit proximis ante mortem annis corpus habuisse morbis

9) De isto poetarum more copiosius a me expositum est in Comment. *de Iarbita Timagenis Aemulatore* §. 5. p. 412.

10) Bauerus in Praefat. ad Tibull. p. VIII sqq. inita subtiliore temporum annorumque ratione evincere studet, *Deliam* a Tibullo amatam esse per annos U. C. 723 — 726. ac *Nemesin* ab anno 733. usque ad annum 735. Quod interjectum illis annis esset temporis spatium, non vacuum amoribus fuisse dicit eique attribuit p. X. amorem *Neaerae.* De cujus fide et amore cum Tibullus inter spem metumque suspensus moestitiae se daret, ad eum Bauerus putat missam esse ab Horatio Epistolam illam. Sic igitur ei de tempore, quo illa scripta sit, cum Spohnio convenit. Ad idem illud temporis intervallum refert Bauerus amorem *Glycerae:* quam diversam esse censet a Delia, Nemesi et Neaera. Sed, ut dicam, quod sentio, periculum est, ne, ubi poetis veteribus tot puellas revera amatas tribueris, quot puellarum nomina in carminibus celebrata occurrant, ridiculo modo fallaris castosque antiquitatis poetas facias homines propudiosos! Nonne illi suas poterant habere rationes, ob quas nonnumquam vel ficta puellarum suarum nomina variarent, et, quo melius laterent, neglecta ista nominum permutandorum lege, permutarent? Nihil definiam, sitne *Delia* alio tempore dicta *Neaera.* Ipsum *Neaerae* nomen, jam ap. Homerum Odyss. Libr. XII. v. 133. obvium, gerebat etiam meretrix ap. Athen. Libr. XIII. c. 51. Tom. V. p. 120. Schw. Quod vero ad *Glyceram* attinet, non dubito negare, umquam hujus nominis puellam a Tibullo, brevis aevi homine, fuisse amatam. Nam *Glycerae* nomen apud Graecos frequens est: auctore Suida T. I. p. 486. Glycera ἑταίρα τις fuit, haud dubie filia Thalassidis ap. Athen. Libr. XIII. v. 6. Tom. V. p. 118. Schw., concubina Harpali, amata a Menandro: vid. Meineke ad Menandri Fragm. p. 39. Romani id nomen mutuati blande imponebant puellis, quas amabant. Jam cum ipse Horatius puellam Glycerae nomine amaret, ut constat ex Libri I. Od. 19. v. 3. III. 19. v. 28.; non difficile est intellectu, cur hoc nomine usus sit ad designandam Tibulli *Nemesin.* Est h. l. *Glycerae* nomen appellative positum, *die Süfse, Dulcinea*, et cum Nemesis dura, ut vidimus, et saeva esset puella, per suave oxymoron appellatur *immitis Glycera*, *die unholde Huldin*, ut vertit Jahnius p. 260. edit. 1.

curisque maceratum. Nam *forma* seu *formositas* dicitur de decora corporis specie et apta omnium partium compositione, quae moveat alterius animum et ad venerationem adducat, ita ut etiam *senex* appellari queat *formosus*, non item *pulcher*, observante Manutio ad Ciceronis Epist. ad Divers. IX. 14. §. 9. Non igitur est, quod ideo de Delia, prima Tibulli cura, aliave puella cogitemus. Et acute etiam monet Passovius, verba ista Horatii v. 3. *cur tibi junior* etc. non posse commode referri nisi ad eum Tibullum, qui jam aetate provectus Nemesis amore perierit. Adde, quod Tibullus Libr. II. Eleg. 4. v. 53. metuit, ne jubeatur ab avara Nemesi villam vendere suam. Ubi locorum, quaeso, haec citius faciliusque ei in mentem venire poterant quam commoranti in villa Pedana et hanc Elegiam prorsus miserabilem exaranti? Idcirco Horatius in Epistola eum amice admonet divitiarum, quas possideat, et victus mundi et crumenae non deficientis. Quibus omnibus adducor, ut et Odam illam et Epistolam ad Tibullum ab Horatio scriptam esse censeam circiter a. U. C. 733. seu 734.

§. 7.

Sed revocanda jam est scriptio nostra ab illa, quam fecimus, digressione ad Cassium Parmensem, cujus mentionem honorifice et peramanter injectam esse contendimus ab Horatio in Epistola illa ad Tibullum. Qui quum v. 1. nominatur *candidus Sermonum judex*, nemo, opinor, non ridebit mirifica commenta, quae Ph. Am. de Golbéry protulit in Comment. de Tibulli Vit. et Carm. §. 1. p. 441., cui non videtur a vero alienum esse, Horatium paene quadragenarium ac poetam clarum Satiras suas Tibullo, adolescentulo sedecenni, judicandas commisisse! — Ego quidem controversam hanc rem ita expediendam puto. Sicut Liber Satirarum primus ab Horatio absolutus editusque est sub finem a. U. C. 723., ita Librum secundum probabilibus ostendi potest argumentis evulgatum esse aut anno U. C. 726. exeunte aut ineunte anno U. C. 727. Ergo omnes Satirae scriptae sunt, priusquam Horatio artior familiaritas et usus cum Tibullo esset. Hac temporum rerumque ratione mecum reputata in eam deductus sum sententiam, ut Tibullum hic candidum Sermonum judicem salutari credam oppositum obtrectatoribus Satirarum malevolis et malignis earum lectoribus, quos Horatius, dum vivebat, expertus est quam plurimos, uti ex Epistolis permultis, inprimis ex illa ad Augustum, postrema omnium, quas scripsit, apparet. Cum igitur Tibullus, Horatii amicus factus, de illo carminum genere, tam multis odioso, candide ac sine invidia judicasset, eo nomine in principio hujus Epistolae laudatur, et simul hac studiorum communium commemoratione ab Horatio, emunctae naris homine, traducitur ad id, unde praesentissima doloris ac moestitiae remedia petenda essent. Quis enim non videt, Horatium sic amico tecte suadere, ut aut legat carmina, quae hilarent animum, aut scribat, quibus ab amore ejusque curis avocetur? Neque tamen hoc Tibullo rectis verbis suadet, sed callide circuitione quadam usus et quasi ignarus aerumnosissimae, qua ille cum maxime conflictetur, sortis quaerit ex eo: quid dicam te facere in villa Pedana? dicamne, te scribere quod *vincat opuscula Cassii Parmen-*

sis? Quo quidem in loco haud diffiteor habere aliquam ambiguitatem vv. *opuscula vincere*, quae duplicem admittunt interpretationem. Nam cogitare licet aut de virtutibus quibusdam carminum Cassianorum, ut, qui ea vincere tentet, aliquid praeclari et eximii moliri significetur, aut de certis quibusdam vitiis, ob quae carmina illa nota fuerint et apud homines eruditos contempta, ut, qui Cassio superior esse velit, carmina scribere notetur pessima ac vilissima. Posterior ratio videtur aliquatenus juvari v. *opuscula:* cui Deminutivo notionem contemptionis et vilitatis inesse posse, nemo nescit. Sed quid sit, cujus nomine Cassius Parmensis ejusque carmina apud Romanos in tanto fuerint contemptu atque infamia, quis, tacentibus illius temporis scriptoribus, tam sagax est ac divinus, ut investiget et ad quamdam probabilitatis speciem perducat? Id autem mihi, si quid aliud, certissime persuasum est, falli Spohnium aliosque, qui de vasto ambitu operum Cassianorum cogitent et Horatium faciant ex Tibullo quaerentem: dicamne, te opus moliri, quod ambitu suo vasta Cassii Parmensis opera superet? [11]) Nam cum hac interpretatione non assequor quomodo conciliari queat Deminutivum „*opuscula*", quod utcumque accipis certe de operum vastitate et ambitu nullo pacto intelligi potest. Solent eo nomine in universum insigniri minora omnis generis poemata. Sic Plinius Libr. VII. Epist. 9. ingenii lusus et versus, quibus summi quique viri se exercebant et delectabant, commemorans ait §. 13.: „*Nam mirum est, ut his opusculis animus intendatur remittaturque.*" Idem Libr. VIII. Epist. 21. §. 4.: „*Liber fuit et opusculis varius et metris.*" Addatur Terentianus Maurus de Metris v. 1891.: „*Dulcia Septimius qui scripsit opuscula nuper*": ubi intelligenda sunt A. Septimii Sereni *opuscula ruralia*, quae minutis variique metri carminibus constitisse docuit Wernsdorfius in P. L. M. Tom. II. p. 251 sqq. — Itaque si qua Parmensis Cassii vituperatio hic quaerenda erit, praestiterit cum Ruhnkenio cogitare de copia ac multitudine librorum quam de vasto eorum ambitu.

Verum enim vero utramvis sequeris interpretationem, in eodem incili adhaerebis. Nam si statueris, Cassium Parmensem hic esse notatum ac reprehensum, fatearis necesse est, Horatium utrolibet nomine cum Tibullo, amico et candido Sermonum judice, non modo non candide et amanter, sed rustice adeo et inhumaniter egisse. Tibullus enim sic diceretur male uti otio suo, id si agere existimaretur, ut scribendis carminibus Cassii opuscula sive vasta sive copiosa vinceret. Adeone Horatium sui oblitum esse et humanitatem exuisse, ut ad amicum, cujus animum exhilarare vellet, ea scriberet, quibus ille non posset non laesum se vio-

11) Jahnius ad Horat. Sat. X. p. 250., quae Spohnius de hoc loco in Scholis disseruerit, referens ita scribit: „*Fuit ille* (n. Cassius Etruscus sive Parmensis) *poeta multorum carminum, quae tamen nullius pretii erant. Errant enim, qui Cassium ab Horatio Epist. I. 4. 3. laudari putant. Ibi enim Horatius nihil dicit nisi: scribisne tu opus quoddam, quod vastitate sua etiam vasta Cassii opuscula superet?*" Et ad locum Epistolae l. ab Jahnio p. 274. adnotatum legimus: „*vincat se. vasto ambitu, neque vero praestantia. Cassius enim multos et vastos libros scripserat, qui tamen nullius pretii erant.*"

latumque putare? At quantum humanitatis ac suavitatis his in verbis inest, si Cassii opuscula praeclara ac venusta fuisse credimus; si Horatium ex diuturno Tibulli silentio suspicatum esse ponimus, amicum in villa delitescentem carmina meditari quae ipsis Cassianis quamvis egregiis praestent! Atque haec interpretatio unice vera et idonea est! Humanitatis erat, poetica amici opera componere cum praestantissimi alicujus poetae carminibus; prudentiae vero et cautionis, in consolando excitandoque amico vitare, quaecunque ejus animum levius gravius offendere possent. Quapropter ne illud quidem ponamus licebit, Horatium, male sentientem de Cassii poematis, jocari tantum voluisse cum Tibullo ejusque vitam in villa otiosam ac desidem cavillari. Huic opinioni refragatur non modo consilium, sed ratio etiam et color totius Epistolae, in qua omnia, si finem exceperis, ad severitatem et gravitatem sunt composita et a quovis joco et ludibrio aliena. Poeticis Tibulli studiis, quibus eum dicit ad Cassii Parmensis laudem et praestantiam adspirare, commemoratis statim subjicit v. 4.:

An tacitum silvas inter reptare salubres,
Curantem quidquid dignum sapiente bonoque est? 12)

Num quis dicet, his quoque verbis Horatium cum Tibullo cavillatum esse? Nonne potius fatendum est, illius reprehensionis et cavillationis in tota hac Epistola nec volam nec vestigium apparere? Adde, quod Tibullus, cum non nisi Elegiis suis praestans et clarus esset, percommode etiam componi poterat cum Cassio Parmensi. Is enim, ut Scholiastae testantur, licet in aliquot carminum generibus stylum exerceret, tamen in primis propter opera elegiaca laudabatur. Atque has ipsas Elegias ut hic Horatium mente habuisse et opusculorum nomine significasse putemus, suadet sententiarum series ac tenor. Nec dubium mihi est quin Wernsdorfius in P. L. M. Tom. II. p. 261., quum apud Horatium *opuscula* Cassii de carminibus bucolicis accipit, non minus in errore versetur quam Spaldingius ad Quintiliani Inst. Or. Libr. V. c. 11. §. 24., qui Cassii Epigrammata intelligi maluit. Nam nisi intellexeris Elegias easque amatorias, nulla apparebit ratio, ob quam dici potuerit Tibullus ruri id agere, ut Cassium Parmensem carminum praestantia vincat. Atque in eadem sententia, praeter Wielandum et Th. Schmidium, Epistolarum Horat. Editores, mecum esse video A. Matthiam in: *Grundr. d. Gesch. d.*

---

12) Scholiastae improprie accipiunt v. *silvas:* Acron „*libros philosophorum appellat*", et Porphyrion „*libros φιλοσοφουμένους significat.*" Sic enim Porphyrionis verba correcta dedit jam G. Fabricius in Horat. Edit. Basil. 1555., quod latuisse videtur A. Majum ad Apuleji Fragm. de Orthogr. §. 28. p. 62. ed. Osann. Sed h. l. *silvae* proprie sunt intelligendae de eis, quae erant in vicinia villae Pedanae. Inter eas Tibullus reptabat, h. e. moestus et aegrotus incedebat. Propter situs amoenitatem appellantur *salubres*, i. e. bonae valetudini conducentes: sic ap. Ciceronem ad Divers. Libr. I. Epist. 57.: „*salubrisne an pestilens annus futurus sit.*" Horatius amici aegritudinem ejusque caussas, quibus adductus silvarum solitudinem quaereret, prudenter praeteriens suspicatur, eum per silvas obambulare philosophandi caussa et meditandi de eis, quae digna sint sapiente bonoque.

Gr. u. Röm. Litteratur p. 186. ed. 3. et H. Paldamum in: *Römische Erotik* p. 76., qui etiam Huschkii illepida commenta in Diar. Litter. Lips. 1825. N. 237. proposita haud immerito exagitat.

At erunt fortasse qui dicant, Scholiastas tantum Horatianos de Cassii Parmensis operibus elegiacis mentionem facere, neque eorum fidem esse ejusmodi, in qua acquiescere possimus. Quibus quae respondeam, non desunt. Si paulo ante ratione evidentissima demonstratum est, Tibullum non nisi cum poeta elegiaco eoque praecellente sine offensa potuisse componi, in confesso, opinor, erit, testem de Elegiis Cassianis et auctorem locupletissimum adesse ipsum Horatium, cujus fides cum omnium aliorum scriptorum, tum inprimis Ovidii silentio minime labefactetur. Quemadmodum enim verisimillimum est, tristissima ista sorte, quam Cassius Parmensis Athenis subiise fertur, simul ingenii ejus laudem carminumque memoriam obrutam esse ac deletam; ita etiam credibile admodum est, ejus mentionem consulto praetermissam esse ab Ovidio subtimente, ne illius laude in Augusti offensionem incurreret.

§. 8.

Nam Cassius Parmensis, cum unus ex percussoribus Julii Caesaris fuisset, in magno atque inexpiabili, dum vivebat, odio apud Augustum fuit, ejusque jussu, tribus lustris post illud facinus paene peractis, Athenis crudeliter interemptus est. Operae pretium erit ante, quam de caussa, ob quam unus Horatius Cassium illum et memoraverit et eximia ingenii poetici laude ornaverit, aliquid dicamus, ea quae passim apud scriptores veteres de Parmensis Cassii vita rebusque gestis memoriae prodita legimus, recensere et, quoad ejus fieri potest, ad certum temporum ordinem revocare. Qua ratione futurum esse speramus, ut, quae Scholiastae Horatii tradiderunt, et dilucidentur et corrigantur et suppleantur totique loco Horatiano plurimum lucis afferatur.

Ab Scholiastis Cassius Parmensis Poeta dicitur in partibus Cassii et Bruti tribunus militum fuisse. Ejus rei fidem confirmat Appianus de B. Civ. Libr. V. c. 2., ubi *Κάσσιος ὁ Παρμήσιος ἐπίκλην* narratur a Cassio et Bruto relictus esse in Asia cum classe et exercitu, ut pecunias exigeret: id quod anno U. C. 712. ineunte factum est. Tum pergit Appianus: *Κασσίου δὲ ἀποθανόντος, οὐδὲν ἐλπίζων ὅμοιον ἐν Βρούτῳ, Ῥοδίων ἐπελέξατο* (sc. Cassius Parmensis) *νῆας τριάκοντα, ὅσας ἐνόμιζε πληρώσειν, καὶ τὰς λοιπὰς διέπρησε χωρὶς τῆς ἱερᾶς, ἵνα μὴ δύναιντο νεωτερίσαι. Καὶ ὁ μὲν τάδε πράξας, ἀνήγετο ταῖς τε ἰδίαις καὶ ταῖς τριάκοντα. Κλώδιος δὲ, ἐκ Βρούτου πεμφθεὶς ἐς Ῥόδον ἐπὶ νεῶν τρισκαίδεκα, τοὺς Ῥοδίους νεωτερίζοντας εὑρὼν (ἐτεθνήκει γὰρ ἤδη καὶ ὁ Βροῦτος) ἐξήγαγε τὴν φρουρὰν, οὖσαν ὁπλιτῶν τρισχιλίων, καὶ ἐς τὸν Παρμήσιον ἐχώρει. Ἀφίκετο δὲ αὐτοῖς καὶ Τουρούλιος, ἑτέρας ναῦς ἔχων πολλὰς καὶ χρήματα, ὅσα προεξείλεκτο ἀπὸ τῆς Ῥόδου. Ἐς δὴ τὸ ναυτικὸν τοῦτο, ὡς ἐς ἤδη τινὰ ἰσχὺν, συνέθεον ὅσοι ἦσαν κατὰ μέρη τῆς Ἀσίας ἐπὶ τῶν ὑπηρεσιῶν, καὶ αὐτὸ ὁπλίταις τε ἐξ ὧν ἐδύναντο ἀνεπλήρουν, καὶ ἐρέταις ἐκ θεραπόντων ἢ δεσμωτῶν, ἐπιπλέοντες δὲ ταῖς νήσοις, καὶ ἀπὸ τῶν νησιωτῶν· ἦλθον δ' ἐς αὐτοὺς καὶ Κικέρων ὁ Κικέρωνος, καὶ ὅσοι ἄλλοι τῶν ἐπιφανῶν ἐκ τῆς Θάσου διεπεφεύγεσαν*

καὶ ταχὺ πλῆθος ἦν, καὶ σύνταξις ἀξιόχρεως ἡγεμόνων τε καὶ στρατοῦ καὶ νεῶν. Προσλαβόντες δὲ καὶ Λέπιδον μεθ᾽ ἑτέρας δυνάμεως, ἣ Βρούτῳ καθίστατο Κρήτην, πρὸς Μοῦρκον καὶ Δομίτιον Ἀηνόβαρβον, ἐπὶ μεγάλης δυνάμεως ὄντας, ἐς τὸν Ἰόνιον διέπλεον. καὶ αὐτῶν οἱ μὲν ἅμα τῷ Μούρκῳ διέπλευσαν ἐς Σικελίαν, καὶ τὴν ἰσχὺν Πομπηΐῳ Σέξστῳ συνῆψαν· οἱ δὲ κατέμειναν παρὰ Ἀηνοβάρβῳ, καὶ τὴν αἵρεσιν ἐφ᾽ ἑαυτῶν καθίσταντο. Τοιάδε μὲν ἐκ τῶν λειψάνων τῆς παρασκευῆς Κασσίου τε καὶ Βρούτου πρῶτα συνίστατο.[13)]

---

13) Prudens sciensque transscribendum curavi integrum Appiani locum, utqui testis sit de Cassio Parmensi ejusque rebus gestis admodum disertus. Rhodios Caesarianis faventes sub finem anni U. C. 711. proelio navali devicerat C. Cassius et totam insulam, rem immanis operis, ut ait Vellejus Pat. Libr. II. c. 69. §. 6., acri atque prosperrimo bello ceperat, teste Appiano de B. Civ. Libr. IV. c. 65 sqq. Hinc Parmensis Cassius, comperta C. Cassii apud Philippos morte, classem suam Rhodiorum navibus triginta auxit et reliquas incendit, ut illi res novas moliri non possent. Jam *Clodius* quoque a M. Bruto post C. Cassii necem missus videtur, ut aut invigilaret Rhodiis rerum novarum studiosis, aut praesidium inde deductum Philippos adduceret. Sed, Clodio Rhodum navigante, M. Brutus vigesimo post primam pugnam die iterum confligit, vincitur ac perit: qua re audita Clodius se cum Cassio Parmensi conjungit. Hunc Clodium Pighius Annal. Rom. Tom. III. p. 478. sine certo auctore statuit Tribunum plebis fuisse a. U. C. 710. s. 711. Id autem mihi non dubium est quin idem sit ille C. Clodius, qui C. Antonium, Triumviri fratrem, a M. Bruto in custodiam ipsi traditum Apolloniae interfecisse dicitur a Dione Cass. Libr. 47. c. 24. Praeter Clodium et *Turullium*, de quo alias dicendum nobis erit, Cassio Parmensi se adjunxit etiam *M. Tullius Cicero*, M. filius, quem scimus in castris M. Bruti fuisse sive tribunum militum sive legatum: cf. Plutarch. in Brut. c. 24. et 26. et Corradus in Quaestura p. 231. ed. Lips. Hunc Ciceronis Consulis filium sunt qui mirentur nusquam ab Horatio esse commemoratum, praesertim cum non tantum Athenis studiorum caussa uno eodemque tempore vixerint, sed etiam M. Bruti castra secuti eodem munere militari fuerint functi. Jam cum in Libri I. Satira sexta bis memoretur *Tullius* sive, variante nominis scriptura, *Tillius* quidam, fuerunt qui, refragantibus quidem Codd. melioris notae Mstis, *Tullii* nomen praeferrent. Sic v. 23.:

Sed fulgente trahit constrictos gloria curru
Non minus ignotos generosis. Quo tibi, Tulli,
Sumere depositum clavum, fierique tribuno?

cum Landino Baxterus retulit ad M. Tullium Ciceronem, Consulis filium. Quid autem est inscitius? Primum Codd. pl. et optt. pro *Tulli* offerunt *Tilli*, quod Bentlejus jure reposuit; deinde quomodo Cicero filius, qui annum agens vigesimum primum in M. Bruti castris tribunus militum factus est, dici potuerit *sumere depositum clavum*, fateor me non assequi. Scholiastas si consulimus, Acron: „*Iste Tullius*, inquit, *senator fuit et ante remotus est a Senatu per Caesarem, quasi Pompejus* (leg. Pompejanus): *occiso Caesare recepit clavum, id est, senatoriam dignitatem. Fuit autem ignobilis.*“ Et Schol. Cruq.: „*Tullius hic Senatu motus est a Caesare quasi Pompejanus: occiso vero Caesare recepit latum iterum clavum h. e. senatoriam dignitatem et tribunus militum factus est.*“ Scribendum est sine haesitatione ap. Scholiastas *Tillius* pro *Tullius*, qua nominum confusione nihil est frequentius et, propemodum dixerim, sollemnius, teste Garatonio ad Ciceronis Philipp. II. c. 11. p. 246. Tom. I. ed. Wdf. — Jahnius ad h. l. p. 256. intelligit fratrem *Tilli Cimbri*, aliunde mihi non cognitum. In eadem Satira v. 107. legimus:

Cassius Parmensis igitur procul dubio, cum M. Antonius Cos. Romae omnia miscere coepisset, relicta cum C. Cassio et M. Bruto Urbe in Asiam fugerat anno U. C. 710 exeunte ibique bello parando occupatus fuerat. Tribunus militum factus et classi praefectus terra marique strenuum fortemque se gessit, et quanta apud commilitones fuerit auctoritate, inde colligi licet, quod C. Clodius, cum Cassius et Brutus, ultimi Romanorum, apud Philippos cecidissent, se cum classe ad eum contulit. Fuit quodammodo princeps eorum, qui Duumviris illis de medio sublatis, de recuperanda libertate non desperantes coiverunt nihilque sibi ad opprimendam Triumvirorum potestatem reliqui fecerunt. Facta illius classis divisione, Cassius Parmensis cum L. Statio Murco Siciliam petiit viresque addidit Sexto Pompejo, cui haud dubie magis confideret, quam Cn. Domitio Ahenobarbo, propriam factionem constituenti. [14]) Hoc actum esse putabimus per annum U. C. 713. Ab hoc

---

Objiciet nemo sordes mihi, quas tibi, Tulli,
Cum Tiburte via praetorem quinque sequuntur
Te pueri, lasanum portantes oenophorumque:

de quo loco Spohnius, auctore Jahnio p. 257., ita disputavit: „*Carpit* M. Tullium Ciceronem filium, *qui socius Cassii Parmensis et ex iis fuit, qui Horatium in castris Bruti lacessiverant. Huic Tullio affinis erat Gratidia. Ipse autem perditis moribus et homo gulosus. Anno 724. consul factus est et haud dubie a. 719. praetor fuerat. Vir praetorius igitur cum quinque servis in Tiburte via in praedium paternum abiit.*" Ego quidem h. l. lectionem *Tulli* praefero alteri *Tilli*, quam Bentlejus ex Codd. reposuit: apertum enim est, de diversis hic sermonem esse hominibus, et Spohnii sententia fuit quo mihi perplaceret. Primum enim Horatius cum Cicerone filio in M. Bruti castris versabatur, et si hic patre consulari natus altis superciliis despiceret commilitonem patre libertino natum, habebat sane ille, ob quod ei irasceretur eumque data occasione perstringeret. Deinde a vero non alienum est, a Caesare Octaviano, quem subinde poeniteret Ciceronis patris nefarie proditi et proscripti, hujus filium ut *auguratus* honore condecoratum et inter *treviros monetales* electum, referente Appiano de B. C. Libr. IV. c. 51., ita etiam *praetura* ornatum esse anno U. C. 719., ut anno U. C. 724. admoveri posset Consulatui. At in Tullio Praetore notatur ab Horatio non fastus et insolentia natalium splendore superbiens et se jactans, sed vitae ratio parca et sordida, quae dubito num cadere potuerit in hominem perditis moribus gulosum et tam vinolentum, ut, observante Plinio N. H. Libr. XIV. c. 22., vinolentiae gloriam interfectori patris sui, M. Antonio, auferre voluisse videretur. Quare etiam h. l. nego ab Horatio factam esse mentionem M. Ciceronis filii, quem nos utique, patris clarissimi caussa, studio et favore amplectimur, non item Horatius complecti debebat, cui rationes esse possent satis graves, ob quas istum commilitonem ne ulla quidem mentione dignum putaret. Cicero filius cum Cassio Parmensi ad Sext. Pompejum se contulit et a. U. C. 715., pace apud Misenum facta, redeundi veniam accepit. — De *Lepido*, quem cum alia manu, ut Appianus narrat, Cassius Parmensis assumpsit, nihil certi dici potest: Schweighäuserus suspicatur, eum esse filium L. Aemilii Pauli, fratris Triumviri.

14) *Cn. Domitius Ahenobarbus*, auctore Suetonio Ner. c. 2., inter conscios Caesarianae necis, quamquam insons, damnatus lege Pedia se contulit ad Cassium et Brutum, a quibus classi praefectus mare Ionium tenuit variaque clade Triumviros afflixit: v. Dio Cass. Libr. XLVIII. c. 7. ibiq. Fabricius. — *L. Statius Murcus* (v. Ciceronis Philipp.

inde tempore Cassius Parmensis in Sexti Pompeji castris versatus contra Caesarem Octavianum non tantum in proeliis maritimis pugnavit, sed etiam, ut alias probabimus, istum Triumvirum sibi infensum epigrammatum aculeis petiit vulneravitque. Nam ex lege Pedia damnatus redeundi veniam nec sperare poterat neque impetrare volebat. Eum apud Sext. Pompejum mansisse usque ad annum U. C. 718., quo anno ille ab Agrippa inter Mylas et Naulochum victus est, licet nemo scriptorum veterum tradat, veri tamen est simillimum. Nam cum Sext. Pompejus, accepta ista clade, Asiam velis petivisset ibique contra Titium M. Antonii ducem ejusque ingentes terra marique copias, dissuadentibus amicis, imprudenter et, ut Vellejus ait, inter ducem et supplicem tumultuatus bellum pararet, accidit id, quod Appianus de B. C. Libr. V. c. 139. his verbis enarrat: *Κάσσιος δὲ ὁ Παρμήσιος, καὶ Νασίδιος, καὶ Σατουρνῖνος, καὶ Θέρμος, καὶ Ἀντίστιος, ὅσοι-τε ἄλλοι τῶν ἀξιολόγων ἔτι τῷ Πομπηΐῳ παρῆσαν φίλοι, καὶ ὁ τιμιώτατος αὐτῶν Φάννιος, καὶ ὁ κηδεστὴς αὐτοῦ Πομπηΐου Λίβων, ὡς εἶδον αὐτὸν οὐδὲ Τιτίου παρόντος, ὅτῳ τὰ περὶ αὐτὸν Ἀντώνιος ἐπιτρέπει, παυόμενον τοῦ πρὸς τὸν ἀμείνονα πολέμου, ἀπέγνωσαν αὐτοῦ καὶ πράξαντος ὑπὲρ ἑαυτῶν πίστιν, ἐς Ἀντώνιον μετῆλθον.* 15) Inde probabili conjectura pro certo ponimus, Cassium Parmensem in Sicilia fidum mansisse belli armorumque socium Sext. Pompeji ejusque rebus ibi fractis comitem fugae in Asiam fuisse. Coactus igitur Sext. Pompeji temeritate et invitus cum aliis nobilissimis Triumvirorum adversariis, pacta fide, ad M. Antonium transierat, cujus veniam hoc facilius impetrabat, quo magis discordiae et inimicitiae inter Antonium et Caesarem Octavianum ab aliquo inde tempore agitatae crescere et semel iterumque ad bellum spectare coeperant. Defecerat autem ad M. Antonium anno U. C. 719.

Jam ab hoc inde tempore Cassius Parmensis in M. Antonii comitatu fuisse vide-

---

XI. c. 12.) ex praetura a. U. C. 709. ab Jul. Caesare obtinuerat Syriam pro Consule missusque fuerat contra Caecilium Bassum, qui circa belli Africani tempus Syriam consilio privato occupare ausus erat, auctore Dione Cass. Libr. XLVII. c. 76 sq. Interfecto Julio Caesare cum aliis Capitolium petiit seque conjuratis adjunxit, ut facti particeps illius sociusque videretur: v. Intpp. ad Dion. Cass. Libr. XLIV. c. 21. T. V. p. 422. Strz. Cum Domitio Ahenobarbo conjunctus, devicit mari Domitium Calvinum primi proelii Philippensis die: v. Appianus de B. Civ. Libr. IV. c. 113 sqq. Utrique postquam Cassius Parmensis suam classem adjunxerat, Domitius propriarum partium dux factus est, donec ab Asinio Pollione cum M. Antonio reconciliaretur, teste Vellejo Paterc. Libr. II. c. 76. §. 2.; Murcus cum Cassio Parmensi ad Sext. Pompejum transiit, a quo proditionis insimulatus interfectus est a. U. C. 714., auct. Dion. Cass. Libr. XLVIII. c. 19. De *Murco* et *Domitio* nonnulla egregie disseruit Wesselingius Observatt. Libr. I. c. 12. ibique Frotscher. p. 36.

15) *C. Fannium*, qui ab Appiano h. l. *ὁ τιμιώτατος* amicorum Sext. Pompeji nominatur, non esse *Fannium*, istum *convivam Hermogenis Tigellii*, quem Horatius Libr. I. Sat. 5. v. 21. et Sat. 10. v. 80. perstringst, contra Spohnium, hujus commenti Cruquiani patronum, probare studui in Comment. *de Horatii Obtrectatoribus* §. 4. N. 21. p. 296. — De *M. Titio* accurate egit Dio Cassius Libr. XLVIII. c. 30. cl. Libr. XLIX. c. 18., qui illum perfidiae et ingrati animi accusat in Sext. Pompejum, quem Mileti jugulavit: v. Vellejus Pat. Libr. II. c. 79. §. 3. et Intpp. ad Taciti Annal. Libr. I. c. 2.

videtur remotus ab Urbe, ut tutus esset ab ira et vindicta Caesaris Octaviani, neque a vero abhorret, eum, qui esset aversissimo ab illo animo, discordiam inter utrumque Triumvirum scriptis minisque conflatam auxisse potius sua opera quam sedasse. Num per hocce tempus imperio aliove munere militari functus sit, uti a nullo scriptore traditum reperitur, ita ne veri quidem simile est. M. Antonii amicis et satellitio adscriptus, maximam partem Alexandriae commoratus et otio litterisque vixisse existimandus est. Cum autem bellum utrimque pararetur, M. Antonii castra secutus est et pugnae ad Actium d. IV. Non. Septembr. a. U. C. 723. commissae interfuit, teste Valerio Maximo Libr. I. c. 7. n. 7.: „*Apud Actium M. Antonii fractis opibus, Cassius Parmensis, qui partes ejus secutus fuerat, Athenas confugit: ubi concubia nocte, cum sollicitudinibus et curis mente sopita in lectulo jaceret, existimavit ad se venire hominem ingentis magnitudinis, coloris nigri, squalidum barba et capillo demisso: interrogatumque, quisnam esset, respondisse κακοδαίμονα. Perterritus deinde tam tetro visu, et nomine horrendo, servos inclamavit, sciscitatusque est, si quem talis habitus aut intrantem cubiculum aut exeuntem vidissent. Quibus affirmantibus, neminem illuc accessisse, iterum quieti et somno se dedit, atque eadem animo ejus obversata est species. Itaque, fugato somno, lumen introferri jussit puerosque a se discedere vetuit. Inter hanc noctem et supplicium capitis, quo eum Caesar affecit, paululum admodum temporis intercessit.*" [16]) Cui quidem narrationi quum nihil obstet quo minus fidem habeamus, magni gravisque erroris convictos tenemus Horatii Scholiastas, dicentes, Cassium Parmensem fractis apud Philippos Cassii et Bruti partibus Athenas se contulisse ibique interfectum esse. Jam cum constet, Caesarem Octavianum devicto apud Actium M. Antonio in Graeciam profectum esse ad res constituendas et, cum Athenas venisset, Cereris et Proserpinae sacris initiatum esse; sunt qui credant, illud, quod Valerius Maximus narraverit, accidisse paulo post pugnam Actiacam, et Cassium Parmensem, praesente Athenis Caesare Octaviano, jugulatum esse. Obiisset igitur sub finem anni U. C. 723. At huic sententiae quantumvis nonnulla in Valerii Maximi narratione patrocinari videantur, tot tamen ac tantae adversantur difficultates ex rerum tum gestarum ordine natae, ut assensum nos oporteat cohibere.

§. 9.

Memorabilis admodum hac in caussa est locus Velleji Paterc. Libr. II. c. 88. §. 1.: „*Ultimus — ex interfectoribus Caesaris, Parmensis Cassius morte poenas de-*

16) Joan. Vorstius ad hunc Valerii Maximi locum recte vidit, hunc Cassium Parmensem tamquam insignem Poetam memoratum esse ab Horatio; at Abr. Torrenius Etruscum et Parmensem Cassium pro uno eodemque habet Poeta, et de multitudine scriptorum ejus utrumque Horatii locum interpretanti sibi negat opponi posse, Cassium Parmensem bellis civilibus districtum non videri potuisse multa scribere. Quid enim, inquit, non scribere multa possit homo, utcunque occupatus, qui *amet scripsisse ducentos Ante cibum versus, totidem coenatus?*

dit, *ut dederat primus Trebonius.* [17]) Qui quidem locus quum in controversiam sit deductus, meum esse arbitror, Velleji fidem et auctoritatem, si qua potero, defendere ac stabilire. Id vero quanta poterimus maxima cum cura et industria agemus.

In Julium Caesarem conspiratum esse a sexaginta amplius viris, C. Cassio Marcoque et Decimo Bruto principibus conspirationis, auctor est Suetonius c. 80. Ex illis perpauci tantum nomine nobis innotuerunt. Qui apud Ciceronem Philipp. II. c. 11 sqq., Appianum de B. C. Libr. II. c. 112 sqq. et Dionem Cass. Libr. XLIV. c. 14. commemorantur, eorum indicem confecit Casaubonus in Comment. ad Sueton. Vol. III. p. 212 sq. ed. Wf. Eum hic emendatiorem plenioremque dabimus:

1. *M. Junius Brutus Caepio.*	2. *D. Junius Brutus Albinus.*
3. *C. Cassius Longinus.*	4. *L. Cassius C. frater.*
5. *P. Servilius Casca.*	6. *C. Servilius Casca P. frater.*
7. *Q. Ligarius.*	8. *P. Turullius.*
9. *Serv. Sulpicius Galba.*	10. *L. Tillius Cimber.*
11. *L. Minucius Basilus.*	12. *M. Spurius.*
13. *Sext. Popilius Laena.*	14. *Caecilius.*
15. *Bucolianus.*	16. *Rubrius Ruga.*
17. *Sextius Naso.*	18. *Pontius Aquila.*
19. *Atilius.*	20. *Petronius.*
21. *Cornelius Cinna.*	22. *Cassius Parmensis.*
23. *Cn. Domitius Ahenobarbus.*	24. *Sextus Pompejus.*
25. *M. Antistius Labeo.*	26. *C. Trebonius.*

De *Domitio* et *Sext. Pompejo* ipsi Casaubono aliqua dubitatio injecta est. Domitium enim pars scriptorum inter conjuratos ponit; alii eum hujus facinoris crimine absolvunt. [18]) Et Sext. Pompejus tempore conjurationis, ut Casaubonus recte

17) Recepi, sublatis uncis, dividam prorsus Aldi Nepotis aut Puteani conjecturam *primus*, quod quidem v. a Codice et Edit. pr. abest. Hanc emendationem Ruhnkenius vere statuit tam certam et perspicuam esse, ut sine stupore vix dubitari posse videatur.

18) De utroque *Bruto* et *C. Cassio*, conjurationis principibus, diligenter egit Wetzelius in Praefat. ad Cicer. Epist. Libr. XI. N. I. II. III. p. 357 sqq. — Duo *Cascas* gentis Serviliae interfuisse caedi, testatur Cicero Philipp. II. c. 11. eosque fratres fuisse, discimus ex Plutarch. Jul. Caes. c. 66. — De *Serv. Galba* dictum est in *Lection. Venus. Partic.* II. §. 2. et de *Tillio Cimbro* in Comment. de *Domitio Marso Poeta* §. 1. N. 2. p. 242. Apud Appianum de B. Civ. Libr. II. c. 113. vulgo editum legitur: *Ἀτίλιον καὶ Κίμβρον — Μινούκιον καὶ Βάσιλλον:* ubi Schweighäuserus copularum trajectione edidit: *καὶ Τίλλιον Κίμβρον καὶ Μινούκιον Βάσιλλον.* Haec emendatio si vera est, *Atilius* s. *Attilius*, qui a Casaubono inter Caesaris percussores refertur, loco movendus erit, utqui aliunde non cognitus sit. Verissime autem Schweighäuserus, deleta importuna copula, conjunxit n. *Μινούκιον Βάσιλλον* et intellexit *L. Minucium Basilum*, memoratum ab Jul. Caesare de B. G. Libr. VI. c. 29., ubi ante Oudendorpium edebatur *Basilium:* quam depravatam scripturam secutus est Casaubonus. Quid? quod ab Ernestio in Ind. Hist. quidam *Basilius* Caesarianus recensetur, qui postea in Caesarem conspiraverit. Ad illum dedit Cicero epistolium illud Libr. VI. 15.: „*Tibi gratu-*

admonuit, Romae non aderat, ac verisimile est, eum ne conscium quidem fuisse conspirationis., Itaque si non Domitius, certe Sext. Pompejus eximendus erat ex conjuratorum numero et ordine, sed recipiundi *Labeo* et *Trebonius*, ut jam observarunt Fabricius ad Dionem Cass. Libr. XLIV. c. 14. Vol. V. p. 416. cl. 422. et Tzschuckius ad Eutrop. Libr. VI. c. 25. p. 414 sq.

Ac de C. Trebonio quidem dicendum hic est paulo copiosius, cum Vellejus Paterculus eum dicat primum ex interfectoribus Julii Caesaris morte poenas dedisse. Eum in principibus conjuratorum numerant Livius Epitom. Libr. CXVI. et Dio Cassius Libr. XLIV. c. 14., ac Vellejus Paterculus Libr. II. c. 56. §. 1. eum ingratissimum adversus merita Julii Caesaris appellat.[19] Nam ille, postquam Tribunus plebis a. U. C. 699. legem tulerat, ut Gallias in alterum quinquennium obtineret Julius Caesar, ejus in Gallia legatus factus est, et Praetor urbanus a. U. C. 706. creatus anno sequente in Hispaniam missus est, ut Longino mortuo succederet: vid. Cicero ad Divers. Libr. XV. Epist. 21. cl. Jul. Caes. d. B. G. Libr. V. 24. VII, 81. VIII, 46. et de B. Civ. Libr. I, 36. III, 20. Anno U. C. 709. quum Julius Caesar mense Octobri ex Hispania redux se Consulatu abdicasset, Q. Fabium Maximum et C. Trebonium, suos hucusque legatos, sibi suffecit. Nihilo tamen secius C. Trebonius cum, ut Cicero Philipp. II. c. 11. ait, libertatem P. R. unius amicitiae praeponeret, depulsorque dominatus mallet esse quam particeps, cum Bruto et Cassio conspiravit. Quid, quod jam ante, quam illi conspirarent, id consilii agitaverat. Nam, auctore Plutarcho in Vit. Antonii c. 13., ille, Julio Caesare ex Hispania redeunte, M. Antonium Narbone in Gallia appellaverat de caedis communione, et idem Plutarchus in Vit. Bruti c. 18. refert, M. Antonium ipsa caedis die circa curiae januam seductum a Trebonio et injecto sermone

---

lor; mihi gaudeo: te amo: tua tueor; à te amari et quid agas quidque agatur, certior fieri volo." Orellius autem ibi recte edidit: *Cicero Basilo* pro *Basilio*, nec potest dubitari quin ibi intelligendus sit ille *L. Minucius Basilus*, de quo accurate egit Beierus ad Cicer. de Offic. Libr. III. c. 18. §. 74. Scribendum esse hoc nomen *Basilus*, non *Basillus*, ut Schweigbäuserus dedit, docuerunt jam Freinshemius et Dukerus ad Flori Libr. IV. c. 2. §. 32. ex Lucani Phars. Libr. IV. v. 416.: „*Et Basilum videre ducem*", ubi Cortius laudat Malaspinam in Cicer. ad Attic. VII. Ep. 11. in. — *Caecilium* et *Bucolianum* Appianus dicit ἀδελφὼ δύο, quorum posterior *Bucilianus* nominatur a Cicerone ad Attic. Libr. XV. Ep. 17. et XVI. Ep. 4. ibiq. Orelli. — *Rubrii* cognomen vacillat apud Appianum, ubi Schweighäuserus edidit Ῥούβριον Ῥῆγα, licet h. scripturam de mendo suspectam haberet: v. Adnott. Vol. III. p. 774 sq. — *Cn. Domitius Ahenobarbus* percussoribus Caesaris adnumeratur a Cicerone Philipp. II. c. 11. et a Dione Cass. Libr. XLVIII. c. 7. ὁ γὰρ Δομίτιος ἦν μὲν τῶν σφαγέων κ. τ. λ., sed eum inter conscios necis, quamquam insontem, lege Pedia damnatum esse tradit Suetonius in Ner. c. 3. v. BCrusius. — De *M. Antistio Labeone* conjuratorum socio dubitare nos non sinit Plutarchus in Brut. c. 12. cl. Appian. d. B. Civ. Libr. IV. c. 135.

19) De *C. Trebonio* videsis quae collegerunt Manutius ad Ciceronis ad Divers. Libr. XII. Epp. 15. et 16., Wetzelius in Praef. ad Ciceron. ad Divers. Libr. X. N. IV, p. 314 sq. et Fabricius ad Dion. Cass. Libr. XLIV. c. 19. Tom. V. p. 420 St.

foris detentum esse.[20]) Paucis diebus post, quam Julius Caesar interfectus fuerat, C. Trebonio provincia ab Senatu decreta est Asia, in quam Praetor cum imperio consulari confestim abiit. Jam cum Brutus et Cassius, spe per ludos Apollinares plebem sibi conciliandi frustrati in provincias ab Julio Caesare ipsis decretas, Brutus in Macedoniam, in Syriam Cassius, Roma profecti properassent, Cn. Dolabella, Antonii in consulatu collega, per populum, invito Senatu, effecerat, ut sibi provincia Syria decerneretur. Dolabellae in Asiam cum exercitu irrumpenti Trebonius obstiterat eumque Pergamo et Smyrna excluserat. Quam ob rem Dolabella periratus, Trebonium simulata amicitia et pactione securum, Smyrna per nocturnum introitum capta, foede necavit, ut narrant Cicero Philipp. XI. c. 2., Appianus de B. Civ. Libr. III. c. 26. et Dio Cassius Libr. XLVII. c. 29. ibiq. Fabricius Tom. V. p. 524. St. Factum id est, ut legimus in epistola M. Antonii apud Ciceronem Philipp. XIII. c. 10., intra finem anni vertentis, i. e. ejus anni, quo Julius Caesar occisus est, mense Decembri a. U. C. 710., ut ostendit Henr. Norisius Cenotaph. Pis. Dissert. II. §. 4. p. 277.

Quibus expositis luculenter apparet, quam recte scripserit Vellejus Paterculus, C. Trebonium ex Julii Caesaris percussoribus primum cineri et ossibus clarissimi illius viri, ut M. Antonii verbis utar, poenas dedisse. Atqui idem Vellejus dicit, Cassium Parmensem ultimum fuisse, qui ob istud scelerate factum supplicium subiisset. Huic autem Velleji testimonio controversiam movit ejusque fidem destruere conatus est P. Wesselingius Observatt. Libr. I. c. 26. p. 109 sq., licet cum Vellejo faciat Orosius Histor. Libr. VI. c. 19.: „*Et Cassius Parmensis*, *ultima violati patris Caesaris victima.*“[21]) Qua in caussa agenda ne in cupiditatis ac praevaricationis cujusdam suspicionem incurram, Wesselingii verba hic transcribenda esse duxi. „Profligato, inquit ille, ad Actium Antonio, fractisque partibus, Cassius Parmensis Athenas confugit, exterritusque nocturno visu, brevi post Caesaris Octaviani jussu interfectus est. (Valerius Libr. I. 7. 7.) Factum id videtur, quo tempore Caesar, rebus Graeciae et veteranorum militum constitutis, mysteriis Eleusiniis initiatus est, sicuti est apud Dionem Libr. LI. p. 509. Neque enim vero simile fit, voluisse Caesarem victorem, et satis in civilibus his bellis acerbum, patris sui percussorem suumque adversarium in vicina urbe tolerare. Secundum haec milites in Italia tumultum concitarunt, ad quem compescendum media hieme, quantum potuit, Brundusium Caesar festinavit. Hoc felicissime sedato, militumque veteranorum desideriis ordinatis, trigesimo quam in Italiam venerat, die revertit in Graeciam, mox trajecturus in Asiam ad persequendum bellum. Hic degenti legati Antonii occurrunt, de pace acturi: qui cum nihil impetrarent, mox altera venit legatio, magnam pecuniae vim promissura, et veteris amicitiae ac pro-

20) Plutarchi ea in re fidem praestat Cicero Philipp. II. c. 14. et XIII. c. 10. cl. Appian. de B. Civ. Libr. II. c. 117.

21) Dedimus h. Orosii locum ex egregia Wesselingii correctione pro vulg. *violatae partis*, quam confirmant Havercampi Codices Mati: v. Frotscher p. 85.

pinquitatis Caesarem commonitura: utque eo faciliorem ad pacem sibi viam emuniret Antonius, tum noxae Caesari tradidit P. Turullium, suum amicum, sed Caesaris percussorem. Is ductus in insulam Coon est, et apud lucum Aesculapii, quem olim ad naves fabricandas magna ex parte succiderat, contrucidatus. Sic Dio Cassius Libr. LI. p. 513. et ante eum Valerius Maximus Libr. I. 1. 19. Ecquid jam animadvertis hunc rei gestae ordinem Velleji Orosiique sententiae esse adversum? Is si veritate nititur, ultimus ex percussoribus Caesaris P. Turullius morte poenas persolvit, non Cassius Parmensis."

In hac Wesselingii disputatione vehementer desidero accuratiorem rerum gestarum enarrationem subtilioremque temporis, quo quidque actum sit, notationem, qua hac in caussa nequaquam carere possumus.

Postquam Caesar Octavianus, comperta Cleopatrae et M. Antonii ex proelio Actiaco fuga, aliquot naves Liburnicas, Eurycle duce, emiserat, quae illos persequerentur, ipsa Antonii classis diu fortiterque obluctata demum hora ejus diei decima victa succubuit, auctore Plutarcho in Vit. Antonii c. 68. et 69. Sed superetat exercitus terrester, integer adhuc et undeviginti legiones et duodecim millia equitum explens, qui, repudiatis Caesaris Octaviani legatis, per septem dies constanter in fide maneret et, elapso demum ex castris Canidio duce, victori se traderet. Quo facto Caesar Octavianus Athenas navigavit, *τά τε ἐν τῇ Ἑλλάδι διῴκησε, καὶ τῶν τοῖν θεοῖν μυστηρίων μετέλαβεν,* ut utar verbis Dionis Cassii Libr. LI. c. 4. cf. Suetonius c. 93. Id fieri debuit per menses Octobrem et Novembrem a. U. C. 723. Rebus in Graecia constitutis in Asiam trajecit ibique cum M. Licinio Crasso quartum iniit consulatum, ineunte anno U. C. 724. Jam degenti ei in Asia et bellum paranti Roma allatae sunt litterae ab Agrippa, quem post pugnam Actiacam remiserat et cum Maecenate Romae Italiaeque administrandae praefecerat. Illis litteris in Italiam vocatus est, ut ortas ibi militum veteranorum seditiones componeret. Ex Asia igitur, non ex Graecia, ut Wesselingius statuere videtur, in Italiam profectus est, ut planissime perspicitur ex narratione rerum apud Plutarchum in Vit. Anton. c. 73. et 74. et apud Dionem Cassium Libr. LI. c. 4. Brundisium cum pervenisset, non est ulterius progressus, sed, tumultu militum prospere sedato, trigesimo, quam venerat, die reversus est, non, ut Wesselingius ait, in Graeciam, sed per Graeciam, et translatis propter hiemem per Isthmum Corinthiacum navibus, recta in Asiam contendit, tanta in omni hoc negotio usus celeritate, ut Antonio et Cleopatrae eodem tempore de ejus discessu juxta ac reditu nuntius allatus fuerit. Jam Caesarem Octavianum ex Italia reducem factum adierunt legati ab Antonio et Cleopatra missi, quorum princeps Euphronius erat, praeceptor filiorum Antonii, ut auctor est Plutarchus c. 73. Per hos legatos Cleopatra liberis suis regnum Aegypti petebat; Antonius postulabat, ut, si non daretur in Aegypto, certe Athenis sibi privato liceret reliquam vitam agere. Octavianus, rejectis Antonii postulatis, Cleopatrae respondit, nihil clementiae ei defuturum esse, si Antonium sustulisset aut ejecisset, misitque cum legatis libertum suum, Thyrsum, quem *οὐκ ἀνόητον ἄνθρωπον, οὐδ' ἀπιθάνως ἂν ἀφ' ἡγεμόνος νέου διαλεχθέντα*

πρὸς γυναῖκα σοβαρὰν καὶ θαυμαστὸν ὅσον ἐπὶ κάλλει φρονοῦσαν appellat Plutarchus in Vit. Anton. c. 74. Aliquanto copiosior hac in re est Dio Cassius Libr. LI., qui ter legatos esse narrat ad Octavianum missos, et tertiae legationi cum Antyllo, Antonii filio, sine responso dimissae additum esse ait c. 8. libertum istum. 22) Primae legationis mentionem facit Dio Cassius c. 6. Per secundam legationem Cleopatra pollicita est Octaviano magnam pecuniae vim; Antonius autem veteris eum amicitiae et affinitatis admonuit, *καὶ τέλος Πούπλιον Τουρούλλιον, βουλευτήν τε ὄντα, καὶ σφαγέα τοῦ Καίσαρος γεγονότα, τότε τε φιλικῶς οἱ συνόντα, ἐξέδωκεν αὐτῷ,* ut refert Dio Cassius c. 8. Ille autem Turullius Senator, cum inter Julii Caesaris percussores fuisset, bello contra Triumviros exorto, praefuerat classi, quam L. Tillius Cimber in Bithynia comparaverat, ut attestatur Cassius nescio quis in Epistola quadam ad Ciceronem Cypro data, 23) ac post proelium Philippense istam classem, ut supra dictum est, adduxerat Cassio Parmensi, quocum haud dubie, fractis Sexti Pompeji opibus, in Asia se in M. Antonii fidem dederat a. U. C. 719. Ab hoc inde tempore P. Turullius pariter ac Parmensis Cassius in M. Antonii comitatu et convictu videtur fuisse, ac cum dubitari nequeat, quin idem interfuerit pugnae ad Actium, suspicari licet, Turullium fuisse inter illos amicos, qui ex fuga collecti, auctore Plutarcho c. 67., Antonio cum Cleopatra ad Taenarum appulso nuntiarent, classem esse profligatam, sed terrestres copias arbitrari se constare. Cum Antonio in Aegyptum ex clade Actiaca reversus et familiarissime conjunctus, tamen, cum iterum legati mitterentur, ab eo, in cujus fidem et clientelam se commiserat, perfidiose objectus est irae et poenae Caesaris Octaviani et hujus jussu a militibus contrucidatus in insula Co ad Aesculapii lucum, cujus magnam partem olim classi praefectus ad fabricandas naves succiderat. Eam rem suo more enarrat Valerius Maximus Libr. I. c. 1. n. 19.: „*Nec minus efficax contemtae religionis — Aesculapius, qui consecratum templo suo lucum a Turullio, praefecto Antonii, ad naves ei faciendas, magna ex parte succisum dolens, inter ipsum nefarium ministerium devictis partibus Antonii, imperio Caesaris destinatum morti Turullium, manifestis numinis sui viribus eum in locum, quem violaverat,*

22) Lectionem *Θύρσον* pro *Θύρεον* ap. Plutarchum tuetur Dio Cassius l. c. ibique Fabricius Tom. VI. p. 8. Strz. Caeterum a Plutarcho tertiam tantum eamque postremam commemorari legationem, inde patet, quod ejus princeps dicatur fuisse Euphronius, qui haud dubie secum duxerat Antyllum, filium Antonii ex Fulvia susceptum, cui Octavianus a U. C. 718. despouderat Juliam filiam, teste Dione Cass. Libr. XLVIII. c. 54.

23) Illa Epistola invenitur inter Ciceronianas ad Divers. Libr. XII. 13. Data ea est Idibus Juniis Cypro a Crommyuacride a. U. C. 711. Cassius autem, qui eam epistolam scripsit, non certo definiri potest quis fuerit. Alii alium intelligunt, nec desunt, qui hanc epistolam a Cassio Parmensi scriptam opinentur. Utut est, minime defendi potest sententia Strothii in Epistol. Select. p. 453. suspicantis, non *Cassium* quemdam, sed *Lentulum* esse hujus epistolae auctorem, ut contra Weiskium, Strothianae conjecturae patronum, in Claror. Viror. Epist. p. 137., cum Benedictus ad Cicer. Epist. T. II. p. 316 sq. tum imprimis subtiliter Schützius probavit ad Ciceronis Epist. temp. ord. dispositas T. VI. p. 354.

traxit, effecitque, ut ibi potissimum a militibus Caesarianis occisus eodem exitio et eversis jam arboribus poenas lueret et adhuc superantibus immunitatem consimilis injuriae pareret." Turullium occisum esse in Insula Co, perspicue testatur Dio Cassius c. 8., qui et ipse in hac caede aliquam numinis vim agnoscit. Facta autem videtur illa Turullii caedes sub finem hiemis anno U. C. 724. Nam Antonius cum ne Turullio quidem ad poenam objecto Octavianum placatum videret, cum multo auro misit Antyllum filium ejusque magistrum, Euphronium: quae quidem legatio tertia eaque postrema pariter irrita erat. Sic hibernum tempus, per quod Octavianus in Asia versabatur, legatis ultro citroque mittendis et bello apparando transactum est et, simulac ver appeteret, Octavianus per Syriam et duces ejus per Africam contra M. Antonium moverunt et utrimque Alexandriam aggressi sunt.

Jam si verum esset, quod Wesselingius pro certo ponit, Cassium Parmensem occisum esse, cum Octavianus post pugnam Actiacam Athenas venisset, in manifesto turpique errore deprehenderetur Vellejus Paterculus, siquidem rerum tum gestarum ordo, quem scriptores fide dignissimos secuti exposuimus, docet, P. Turullium ex Julii Caesaris percussoribus fuisse ultimum, qui morte poenas persolvisset. Verum tamen disputatio Wesselingiana, quamvis scite excogitata et subtiliter concinnata, jam apud Ruhnkenium ad Velleji Paterc. Libr. II. c. 88. §. 1. non eam habuit vim, ut Velleji fidem in dubium vocandam putaret. Neque injuria! Nam quod Wesselingius sumit, Cassium Parmensem, adveniente Octaviano, Athenis jam fuisse, id veri est dissimillimum ac permultis refelli potest, quae quamvis et ipsa anquirenda sint fallacis conjecturae ope, tamen multo majorem habere videantur probabilitatem.

Primum non est credibile, Cassium Parmensem, partis Antonianae principibus post cladem Actiacam in diversas regiones fugientibus, recta Athenas contendisse. In tanta trepidatione omniumque pavore verisimilius est eum in vicina aliqua urbe perfugium sibi latibulumque quaesivisse. Neque a vero abhorret, eum ex iis fuisse, qui, cum ex pugna ad Antonium Taenari commorantem fugissent, ab eo navem acciperent magna pecuniae vi et supellectile regia onustam, ac juberentur ea inter se partiri suaeque saluti prospicere; qui abnuentes flentesque ab eo dimitterentur scriptis ad Theophilum procuratorem Corinthi litteris, ut illis securitatem expediret atque absconderet eos, quoad Octavianum placare potuissent, ut refert Plutarchus c. 88. Quidquid vero ejus rei est, equidem pro certo affirmare ausim, Cassium Parmensem per proximos post illam cladem menses in quodvis aliud Graeciae oppidulum latitandi caussa se recepisse, quam Athenas, quo facile suspicari posset propediem venturum esse Octavianum. Et cum probe nosset, illum sibi infensiorem iratioremque esse, quam qui umquam placari reconciliarique posset, profecto maxime temerarius omniumque stultissimus fuisset, si Athenas, praesente eo, se contulisset, aut adveniente eo ibi mansisset. Quamdiu Octavianus in Graecia versaretur, tamdiu mihi persuasum est latuisse Cassium in alio quopiam loco et vitasse Athenas. Praeterea Octavianus illo praesertim tempore aliis gravioribusque occupatus districtusque erat rebus ac curis, quam qui posset

animum advertere ad investigandos puniendosque patris percussores. Porro cum Horatii Scholiastae tradant, missum esse ab Augusto Q. Varum, qui Parmensem Cassium occideret, eo deducimur, ut Octavianum cogitemus absentem potius fuisse Athenis quam praesentem, alioquin ex veterum loquendi more in Scholiis scriptum legeremus, illum ab Augusto interfectum fuisse. Denique adde, quod iste Q. Varus dicitur Cassium Athenis invenisse studentem et ejus scrinia abstulisse. Quid vero? num credibile est Cassium Parmensem recentem ex clade Actiaca et, Antonio patrono suo ac defensore profligato, sollicitum de sua salute litterarum studiis vacasse in tantis praesertim rerum turbis, quas Athenis quoque tum fuisse statuamus necesse est? Quae cum ita sint, multo est verisimilius, Cassium serius demum, compositis jam per Octavianum in Graecia rebus, ex fuga Athenas se recepisse, ut ibi in secessu lateret ac litteris viveret. Huic suspicioni minime adversatur Valerius Maximus, scribens, Cassium fractis M. Antonii apud Actium opibus Athenas confugisse eumque, cum sopita mente vexatus curis ac sollicitudinibus in lectulo jaceret, vidisse istam speciem, et hanc inter noctem et supplicium paululum admodum temporis intercessisse. Nam Valerius Maximus non is est, qui in rebus enarrandis temporis ordinem religiose observet. Sic, ut hoc utar, P. Turullium inter ipsum nefarium ministerium, devictis partibus Antonii, imperio Caesaris morti destinatum dicit, quod vidimus longe secus se habere. Itaque M. Antonii opes fractae quidem erant apud Actium, sed nondum deletae; quamdiu ille vivebat, habebat Cassius, quod de fortitudine ejus et belli gerendi peritia speraret, et, eo superstite, tutus etiam erat et defensus ab ira Octaviani. At quum Athenis delitescens inaudivisset de crudeli fato Turullii, quem Antonius in fidem receptum ac familiariter ipsi conjunctum nefarie prodiderat, nihil erat quod amplius speraret. Quid igitur mirum, si ab hoc inde tempore sibi suaeque vitae timeret? si ei per concubiam noctem in lectulo jacenti et curis et sollicitudinibus agitato ista κακοδαίμονος species objiceretur? Quis enim est qui dubitet, quin Cassii Parmensis animum magis sollicitum habere graviusque percellere debuerit ista M. Antonii in amicos et familiares perfidia, quam ejus apud Actium clades? Atque, ut dicam quod sentio, hacce conjectura proxime ad verum accessisse mihi videor. Noverat Octavianus duo sui patris percussores, P. Turullium et Cassium Parmensem, ab Antonio in gratiam amicitiamque esse receptos. Id quamquam procul dubio aegerrime tulerat, tamen non potuerat impedire, et poenam, quae ab illis ex lege Pedia sumenda esset, debuerat differre. Jam cum ipsi Turullius ad poenam traderetur, haud dubio sciscitatus de Cassio Parmensi, quem etiamnunc in Antonii contubernio esse putasset, ab illis legatis compererat, hunc Athenis, non Alexandriae vivere. Hac re comperta Octavianus, quae erat ejus ulciscendi cupiditas, extemplo misit ex Asia Q. Varum, militum ducem, qui Cassium Athenis investigaret eumque interficeret. Atque hac ratione accidere poterat, quod Valerius Maximus scribit, inter eam noctem, in qua Cassius somnium istud vidisset, et supplicium, quo eum Caesar Octavianus affecisset, paululum admodum temporis intercessisse.

Verum

Verum enim vero periculosum est ac paene miserum, talia comminisci et hujuscemodi commentis ac veri falsive visionibus scriptorum veterum fidem aut labefactare velle aut communire. Quae tamen cumque a me contra Wesselingium in medium prolata sunt, ea, spero, hanc habebunt vim, ut, quam temere ille de Velleji auctoritate et fide dubitaverit, cuivis luculenter appareat. Vellejum non potuit latere triste P. Turullii fatum. Atqui Turullius, ut certis validisque argumentis demonstratum est, occisus est hieme exeunte anni U. C. 724. Ergo, cum a Vellejo dicatur ultimus ex interfectoribus Julii Caesaris morte poenas dedisse Parmensis Cassius, sequitur, ut hunc negemus brevi post pugnam Actiacam anno U. C. 723. exeunte obiisse.

§. 10.

Consentaneum nunc fuerit, eorum, quae hactenus de vita rebusque Cassii Parmensis partim ope conjecturae partim scriptorum testimoniis freti disseruimus, hic summam facere, et quae inde de controversis illis Horatii locis effici cogique possint, breviter declarare.

Cassius, qui Parma oriundus cognomine Parmensis dici solet, primum quidem apud rerum Romanarum scriptores commemoratur nominis celebritatem adeptus Julii Caesaris caede, cujus socius fuisset. Inde autem non temere colligimus, eum jam anno U. C. 710. fuisse virum aetate, honoribus, meritis ac fide spectatum, alioqui non assumptus fuisset in conjurationis societatem. Cum C. Cassio et M. Bruto in Asiam se contulerat, ibique ab eis in Macedoniam belli gerendi caussa proficiscentibus ad pecunias exigendas cum exercitu et classe relictus est. Illis ad Philippos devictis mortuisque de recuperanda libertate non desperans suae partis vires adjunctis aliorum navibus et copiis insigniter auxit, bellum contra Triumviros strenue persecuturus. Anno U. C. 712. se cum classe ad Sext. Pompejum contulit eique constanti fide adhaesit usque ad annum U. C. 718., quo anno illum in Asiam comitatus est. At Sext. Pompeji consiliis et temeritate commotus cum aliis per pactionem in M. Antonii fidem se tradidit anno U. C. 719. Hujus familiaris et comes mansit usque ad pugnam Actiacam anno U. C. 723. Cui cum interfuisset, M. Antonium cum Cleopatra in Aegyptum fugientem non secutus in Graecia remansit, et sive belli civilis calamitatem pertaesus sive vitae annorumque gravitate confectus reliquam aetatem a rebus gerendis procul habere constituit. Rebus in Graecia compositis pacatisque, litterarum studiorumque caussa Athenis consedit circiter anno U. C. 724. ineunte. Ejus sedem ac latebras cum cognovisset Caesar Octavianus, qui patris sui percussores velut parricidas ad internecionem persequeretur, ex Asia Athenas misit Q. Varum, belli ducem, qui illum inermem ac quiescentem interficeret. Id autem non valde errabimus, si factum esse statuerimus, paulo post P. Turullii obitum, mense Majo a. U. C. 724.

Inde primum evidentissime perspicitur, Cassium Etruscum illum non esse posse Parmensem, si quidem verum vidit Spohnius admonuitque, Satiram decimam ab Horatio compositam esse mense Octobri anni U. C. 723. Hoc enim tem-

pore vivebat adhuc Parmensis; de Etrusco autem ibi sermo est ut de homine jam pridem mortuo et ex hominum memoria paene deleto. Deinde etiamsi non contenderim, Horatium artissimo amicitiae vinculo conjunctum fuisse cum Cassio Parmensi, quem verisimile est multis illi annis aetate praestitisse; tamen neque publica nec privata fingi excogitarique potest caussa, quae suspicioni locum faciat, Poetam Venusinum iratum illi fuisse tantoque opere infensum, ut eum in Epist. IV. multis annis post mortem acerbe vituperaret ac palam irrideret. Quid enim? uterque, licet fortasse numquam castrorum et contubernii necessitudine conjunctus, tamen pro una eademque caussa pugnaverat et contra Triumviros arma tulerat. Parmensis in rebus, quae ipsi mandatae essent, administrandis alacrem se strenuumque ostenderat, et, ubi caussa libertatis post Cassii et Bruti obitum in summum adducta esset discrimen, minime animum desponderat. Quae quidem agendi ratio non poterat quin Horatii animum studio ejus, amore atque admiratione imbueret. Parmensis transierat quidem ad Sext. Pompejum; at nonne idem fecerat Pompejus Grosphus? Et quantum hujus commilitonis reditu laetatur atque exsultat Horatius Libr. II. Oda 7.! Idem ille tradiderat se M. Antonio: non est quod eam ob caussam averso a Parmensi fuisse animo credamus Horatium, quem constet et ipsum isti Triumviro favisse et bene cupivisse. [24]) Et ne forte suspiceris, Horatium privata impulsum caussa Cassio Parmensi, suo quondam commilitoni, post mortem insultasse, reminiscaris eorum, quibus supra demonstravi, hunc Julii Caesaris percussorem a medio inde anno U. C. 710. perpetuo Roma abfuisse quippe damnatum lege Pedia et omni redeundi impunitate privatum. Quapropter dubitare licet, num ei apud Sext. Pompejum et M. Antonium commoranti omnino innotuerint primitiae illae ingenii Horatiani, Satirae Libri primi? Et fac, eas innotuisse illi et, cum displicuissent, palam improbatas vituperatasque ab eo esse, unde hoc rescierat Horatius, et quid caussae erat, ut viventi ei parceret, ac mortuum demum perstringeret ejusque sepulturam irrisui haberet? Ita enim statuit Spohnius, referente Jahnio ad Horatii Sat. X. v. 61. p. 261. ed. 2.: „Jocans ejus mortem respicit: hoc ipso tempore fama fert, Cassium interfectum suis libris in rogum exstructis esse ambustum.“ Adeone Horatium jam anno U. C. 723. oblitum esse sceleris, quod ipse anno U. C. 712. admiserat, arma ferens contra Triumviros, occisi Dictatoris ultores, ut jocaretur de infelici sorte commilitonis boni ac fortis, et ut hac acerba irrisione quodam modo palam probaret Caesaris Octaviani crudele factum? — Id ut credam, nullo umquam pacto a me poterit impetrari!

Itaque Cassius Etruscus ille neque est nec potest esse Parmensis Cassius. Iste irridetur et tanto cum contemptu memoratur, ut appareat, eum hominem obscurum et ignobilem fuisse neque ullo officio cum Horatio conjunctum; hic eximie laudatur. Atque ea laus ipsi Horatio est summo decori atque ornamento: tribuitur enim post mortem si non amico, certe commilitoni strenuo et libertatis aman-

---

24) Vide quae ea de re dixi in Commentat. *de Iarbita Timagenis Aemulatore* §. 5. p. 445 sq.

tissimo, et ingenuo cum animo instauratur memoria ejus, qui, cum fuisset inter Julii Caesaris percussores, decennio ante, Augusti jussu inermis et in otio vivens misere trucidatus fuerat. O factum praeclarum et Horatii animo candido ac liberali dignum! Is haud dubie jam adolescens Cassii Parmensis ingenium et scripta poetica, ex quibus, ut alibi docebimus, jam ante annum U. C. 710. nobilis erat ac clarus, admirabundus suspexerat, eumque posthac depulsorem dominatus ac libertatis vindicem pluris etiam fecisse videtur nec sine summo moerore de ejus nece inaudivisse. Atque ut constans erat in amicitia et amore aliorum Horatius, ita etiam Cassium Parmensem post mortem pie colebat, et cum ad Tibullum ἐλεγειοποιὸν scriberet, quid aptius erat, quam in hac ad amicum epistola praestantissimi illius poetae elegiaci mentionem facere, et quid liberalius, quam data hac occasione intermortuam commilitonis olim sui crudeliter jugulati memoriam ingenua cum libertate renovare? 25)

§. 11.

Reliquum est, ut de generibus carminum, quibus Parmensis Cassius stylum exercuisse traditur, singulatim agamus et, si quae eorum passim apud scriptores veteres inveniantur reliquiae, eas hic in unum collectas locum illustremus. Jam primum

I. *Tragoedias* aliquot ab eo scriptas exstitisse, non modo Scholiastarum Horatianorum, sed aliorum quoque scriptorum auctoritate et testimoniis comprobari potest. Proinde in Poetarum Tragicorum apud Romanos numero eum retulerunt Scriverius, Delrius, Bothius, Langius in Vindic. Tragoed. Rom. p. 10 sq., alii. Ex tragoediis ejus prae caeteris nobilitata est *Thyestes*, de qua Scholiastae Horatii mentionem faciunt obscuriorem quidem variisque dubitationibus subjectam, in qua tamen quid veri insit, uberius docui in Comment. III. *de L. Vario Poeta* §. 4. Ad Cassium, quo de agimus, Scipio Maffejus retulit locum M. Varronis de L. L. Libr. V. p. 53. Vol. I. Bip.: „Inter vesperuginem et jubar dicta *nox intempesta*, ut in Bruto Cassii, quod dicebat Lucretia,

Nocte intempesta nostram devenit domum."

Quo in loco Victorius, Turnebus et Scaliger Vol. II. p. 122. Bip. primum pro vulg. *Cassii* ediderunt *Cassius*, deinde *C. Attius* pro *Cassius* legendum conjecerunt, cum Attii *Brutus* alias quoque memoretur, ut ap. Ciceronem de Divinat. Libr. I.

25) Mihi temperare non possum quin hic nonnulla ex *Fr. Jacobsii*, Viri eximii, Miscellaneor. Opp. Vol. V. Praef. p. VIII sq. subjiciam: „*In den Gesinnungen des Alterthums ist Offenherzigkeit eine herrschende Tugend. Heftiger Zorn, bittere Feindschaften, und was damit zusammenhängt, Schmähungen und schneidenden Spott finden wir überall; nicht aber jene kalte Bosheit, die unter dem Scheine des Wohlwollens verwunden will, schmeichelnd verhöhnt und mit treuherziger Miene persiflirt. Ich sehe keinen Grund, bei Horaz und seinen Werken eine Ausnahme Statt finden zu lassen. Offene Angriffe finden wir bei ihm in Menge; seine Feindschaft ist aufrichtig, und ich bin überzeugt, dafs auch seine Freundschaft es ist.*"

c. 22. et pro Sextio c. 58. Hanc correctionem verissimam esse dixit Kordesins ad Eberhardti Libr. cit. §. 8. p. 58. et §. 34. N. 1. p. 205., eamque ne monito quidem lectore de lectione vulgata amplexus Bothius istum versum fragmentis Attianis intulit in Poet. Scen. Lat. Vol. V. P. 1. p. 192. At recentissimi Varronis editores, L. Spengelius et C. Odofr. Müllerus, lectionem vulgatam Codicum optt. auctoritate firmarunt et retinuerunt non solum h. l., sed etiam Libr. VI. p. 94. Bip., ubi Codices omnes: „*Quod est apud Cassium*, Nocte intempesta nostram devenit domum." Et Müllerus verissime admonuit, isti correctioni etiam illud obstare, quod Attio praenomen *Lucii*, non *Caji* fuerit: vid. Libr. V. §. 80. p. 32. 26) Neque ego dubito quin apud Varronem Libr. VI. p. 85. Bip. pro vulg.: „*Quasi Hellespontum et claustra*," Müllero praeeunte edendum sit: „Cassii:

Hellespontum et claustra;"

quo facto novum lucramur tragoediae Cassianae fragmentum. Pro v. *Quasi*, quod Codices habent, jam Scioppius conjecerat *Cassius*, sed Ursinus: *C. Attius.* Spengelius, retinens quidem apud Varronem Libr. VII. p. 307. lectionem vulgatam, pervidit tamen ac confessus est, in v. *quasi*, vel ob seqq. „*ut Ennius ait;*" latere nomen auctoris. Qua de caussa probandam recipiendamque duco Mülleri conjecturam ad Libr. VII. §. 21. p. 127.

Jam ut verum sit, *Cassium* quemdam a Varrone commemorari *Bruti* tragoediae scriptorem; tamen nondum certum est exploratumque, sermonem esse de Cassio Parmensi. Is erat aequalis M. Varronis, fortasse aliquot annis minor. Quapropter erunt, qui negent, Varronem scriptoris aequalis auctoritate et testimonio usum esse in hoc de Lingua Latina opere, malintque intelligi *Cassium Etruscum*, quem suspicari licet C. Lucilio aetate fuisse supparem. Eccui autem credibile est, a Varrone tantum honoris et auctoritatis tributum esse misello isti versificatori? Atque ut ne dubitemus de locis testimoniisque scriptorum aequalium a Varrone allegatis; facit mentio *Cn. Mattii* Libr. VII. §. 95. et 96., *C. Aelii* Libr. VII. §. 2. ed. Mr., aliorumque, de quibus dixit Schneiderus in Vit. M. Terentii Varronis Tom. I. Scriptt. de Re Rustic. P. 2. p. 228 sqq. Ut vero prae caeteris *Brutus*, tragoedia Cassii Parmensis, quamvis aetate junioris, a Varrone laudaretur, non modo praestantiam illius fabulae, sed alias quoque rationes et caussas effecisse suspicor ex publica utriusque vita repetendas. Varronem scimus a Pompeji Magni partibus stetisse; num veri dissimile est, Parmensem Cassium, posthac Julii Caesaris percussorem, easdem in bello civili secutum esse partes? Varro post pugnam Pharsa-

---

26) Varronis verba haec sunt: „Consul nominatus, qui consuleret populum et senatum, nisi illinc potius, unde Accius ait in Bruto:

Qui recte consulat, consul fuat;"

ubi Codex Havniensis *Tatius*, sub quo Müllerus suspicatus est latere *L. Accius*, nisi forte praestat in hac corrupta lectione agnoscere veram nominis scripturam: *Attius:* v. Comment. I. *de L. Vario Poeta* §. 2. N. 7. Caeterum de hac Attii fabula, quae praetextata fuit, conferas quae scripsit Niebuhrius in Hist. Rom. Tom. I. p. 543. N. 1078. ed. 2.

licam, a Caesare in gratiam receptus, in villarum secessu totus ad litterarum studia incumbebat; nonne probabile est, Cassium quoque, impetrata a Caesare, ingenium doctrinamque in quovis adversariorum suorum magni faciente, et vivendi et redeundi venia, pariter in patriam reversum litteris vacasse et Romae delituisse, donec ad caedis societatem evocaretur? Jam cum Müllerus in Praefat. ad Varron. de L. L. p. V. evidentissime docuerit, hos de Lingua Latina libros a Varrone exaratos esse per annos U. C. 708. et 709.; consequens est statuere, illam tragoediam a Cassio scriptam et, si non publici juris factam, certe cum Varrone communicatam esse ante annum U. C. 708. In quo autem argumento et digniore et rebus temporibusque illis accommodatiore poterat versari studium Cassii Parmensis, Pompejani illius et Julii Caesaris dominatum aegerrime ferentis, quam in cogitanda describendaque L. Junii Bruti, regum expulsoris, virtute? [27] Et quae tragoedia Varroni Pompejano poterat videri dignior mentione ac laude, quam *Brutus Cassii*, sui nuper commilitonis et poetae egregii? Sed quidquid est hujus conjecturae, id in confesso fuerit, Cassium Parmensem jam ante Julii Caesaris caedem ex doctrina nobilem et clarum fuisse atque inprimis carminum gloria floruisse. Hinc etiam comprobatur id, quod verisimili conjectura ducti §. 10. scripsimus, Horatium jam prius, quam Athenas abiret anno U. C. 709. ac M. Bruti castra sequeretur, Romae novisse Cassium Parmensem, eumque propter ingenii carminumque praestantiam magni aestimasse.

Itaque satis certum esse videtur, duas certe a Cassio Parmensi scriptas fuisse tragoedias, *Brutum* et *Thyestem*. Nam quum apud Apulejum de Orthograph. §. 28. legimus: „*Cassius Severus in IV. tragoedia;*" planum quidem est, sub isto numero *IV.* latere nomen alicujus tragoediae et Fr. Osannum in Jahnii Annal. Philol. et Paedagog. Vol. XIII. 1850. p. 324. peracute conjecisse *Io*. At vero iste Apulejus quam temere vocetur ad testimonium de Cassio Parmensi dicendum, jam supra §. 2. ostendimus.

II. *Epigrammata* Cassii Parmensis cum laude commemorari, affirmant Scholiastae Horatii. Ad ea refertur locus Quintiliani Inst. Or. Libr. V. c. 11. §. 24. „Et, quoniam similium alia facies in tali ratione, admonendum est, rarius esse in oratione illud genus, quod εἰκόνα Graeci vocant (quo exprimitur rerum aut personarum imago: ut Cassius: *Quis istam faciem lanipedis senis torquens?*) quam id, quo probabilius sit, quod intendimus." Burmannus h. l. inscienter Cassium Severum Oratorem intelligit eique adeo tragoediam, ex qua ista verba sumpta fuerint, adscribit! Spaldingius, cui non dubium est quin hic de Cassio Parmensi sermo sit, recte negat ex aliqua tragoedia istum versum assumptum esse, sed potius ex epigrammatis. „Versus est," inquit, Scazon; nec tamen usquequaque emendatus. Burmannus, metro consulens, *iste* legi suadet pro *istam*, quod Gesnero placet; non

27) Hoc enim argumentum prae caeteris populare erat. Quod superest fragmentum continet verba Lucretiae ad parentes suos, cum de nefaria audacia Sext. Tarquinii conquereretur, ut bene observat Scaliger ad Varron. Vol. II. p. 122. Bip.

immerito. Sed restat anapaestus in quarta sede, alienus et ipse, quem non tam facile compendifacias. Possis tamen et imperfectum tetrametrum agnoscere, cui bini pedes desunt in fine. Tum ne *istam* quidem mutatione indigeat. Sed Comoedias Cassii quidem Parmensis veteres non memorant, cujusmodi operis hunc versum esse maxime conjicias, si sit tetrameter jambicus." Mihi propemodum certum est, esse hoc fragmentum ex Epigrammate aliquo, quod metro Asclepiadeo secundo compositum levi mutatione ita scribendum sit:

Queis istam faciem lanipedis senis
Torquens —

ita ut ex versu Glyconico Asclepiadeum alternatim excipiente v. *Torquens* supersit. Regius ex conjectura edidit *planipedis* et hoc nomine dictum esse monet Turnebus mimum, qui Comoediam Planipediam egerit. At *lanipedis*, quod Codd. Turic., Paris. 1. 2. 3. (vid. Zumptii Supplem. p. 279.) offerunt, recte revocavit Spaldingius, et jam Gebhardus in Crepundiis Libr. II. c. 15. p. 95. eandem tuitus lectionem *lanipedem senem* explicat tardigradum, lana obligatum eoque lentius promoventem. Confert ex Plauti Epidic. V. 1. v. 21. *pedes pulmoneos*, et ex Macrobii Saturn. Libr. I. c. 8. proverbium quoddam: „*Deos laneos pedes habere.*" Minus accommodate comparat Burmannus cum versu Cassiano Terentii Eunuch. IV. 4. v. 3.: „*Illud vide, os ut sibi distorsit carnifex.*"

Hoc unum vulgo putatur exstare fragmentum, quod ad Cassii Parmensis epigrammata probabiliter referri queat. Mihi autem remetienti animo et cogitatione Cassii Parmensis vitam et fata, de quibus supra §. 8. et 9. actum est, ac reputanti, quam infenso ille in Caesarem Octavianum fuerit manseritque ad vitae usque exitum animo, in mentem venit suspicari, ad eum tamquam auctorem referendum esse unum itemque alterum ex contumeliosis epigrammatis, quibus Romae ἀνωνυμεὶ evulgatis Triumvirum istum petitum laceratumque esse, a Suetonio memoriae proditum legimus. Ex hoc numero esse judico illud, quod invenimus apud Suetonium c. 70. in coenam δωδεκάθεον, in qua deorum dearumque habitu discubuisse convivas et ipsum pro Apolline ornatum, non Antonii modo epistolae, singulorum nomina amarissime enumerantis, exprobraverant, sed et sine auctore notissimi versus:

Quum primum istorum conduxit mensa choragum,
Sexque deos vidit Mallia, sexque deas:
Impia dum Phoebi Caesar mendacia ludit,
Dum nova divorum coenat adulteria:
Omnia se a terris tunc numina declinarunt;
Fugit et auratos Jupiter ipse toros. [28])

28) Plura in hoc carmine necesse est obscura nobis sint utpote remotioribus ab ea, qua scriptum est, aetate. Versus 1. inprimis vexavit Interpretes, cum non haberent, quo v. *istorum* referrent. Offensioni etiam fuit, quod hic *choragus* dicatur *conduci*, cum potius choragi sit conducere. Quare hic versus variis modis tentatus est. N. Heinsii et Graevii correctio: *Quum mimum histrorum conduxit mensa choragi*," violentior est,

Et ibidem Suetonius, „Notatus est, inquit, et ut pretiosae supellectilis Corinthiorumque praecupidus, et aleae indulgens. Nam et proscriptionis tempore ad statuam ejus adscriptum est:

Pater argentarius, ego Corinthiarius:

quum existimaretur, quosdam propter vasa Corinthia inter proscriptos curasse referendos. Et deinde bello Siciliensi epigramma vulgatum est:

Postquam bis classe victus naves perdidit,
Aliquando ut vincat, ludit assidue aleam."

Facile praevideo, haud paucos fore, quibus haec conjectura mea omnium levissima videatur ac vanissima. Neque ea, fateor, poterit in tanto omnium scripto-

---

quam quae cuiquam possit probari. Eodem in numero ac loco habendum est tentamen *G. H. Bernsteinii* in lib.: *Versus ludicri in Roman. Caesares. (Halis Sax.* 1810. 8.*)* p. 51. conjicientis: „*Quum Bromio ictarum conspexit mensa choragum.*" Ernestius ut rei difficultatem expediret, confugit ad hypallagen merito repudiatam ab aliis. Equidem h. v., levi adhibita mutatione, scribendum censeo:

Quum primum istorum conduxit mensa choragium:

praeeuntibus Casaubono, Burmanno et Oudendorpio, a quibus accommodate comparatur Ovidius Met. Libr. XV. v. 718. „*Et tellus Circaea et spissi litoris Antium.*" Alia Synizeseos hujus, per librariorum inscitiam saepius deletae, exempla attulit Ph. Wagnerus ad Virgilii Aen. Libr. I. v. 2. et VI. 33. Ipsi Codices suspectam reddunt lectionem *choragum.* At v. *istorum* sanissimum duco. Suetonius enim non integrum carmen hic adscripsit, sed partem tantum eamque postremam. Haud dubie scriptor istius epigrammatis convivas singulos pariter atque in epistolis Antonius enumeraverat et perstrinxerat. Hos silentio transire placuit Suetonio sive brevitatis studio sive aliis nescimus quibus caussis ducto. Itaque cum retulisset, singulorum convivarum nomina ab Antonio amarissime enumerata fuisse, attexuit illud carmeo principio velut capite mutilatum perrexitque: *Quum primum istorum*, sc. convivarum. Est autem *conducere* h. l. nihil aliud quam in unum ducere, cogere, facere ut conveniant. Jam *mensa* h. e. coena ab Octaviano instituta conduxit choragium istorum, qui enumerati fuerant, convivarum h. e. fecit, ut convenirent. Exquisite vero dictum est *choragium istorum* pro *istos*, quia illi convivae scenico deorum dearumque habitu induti ad coenam adhibiti sunt. Hac interpretatione probata, omnis, credo, obscuritas sublata evanescit. — *Mallia* quae sit v. 2., controversum est. Teste Just. Rycquio de Capitolio Rom. c. 46. p. 547. fuerunt qui pro *Mallia* legi mallent *Manlia*, existimantes, arcem Capitolinam ab Manlio dictam fuisse *Manliam* et locum, in quo coena δωδεκάθεος praeberetur, factum ad illius arcis formam. Hanc suspicionem secutus Bernsteinius l. c. p. 52. perridicule, ne gravius quid dicam, de Capitolio ipso cogitat suaeque interpretationis subsidium repetit ex v. 5. et 6. — Ernestius cum aliis intelligit uxorem choragi; alii idque rectius pantomimam hujus nominis, in cujus domo ista coena instituerctur. Convenit hoc libidinosae Octaviani vitae, cujus tum infamia adspersus esset. *Malliae* libertae nomen obvium in Inscriptt. ap. Gruter. 984. 2. — Caesar Octavianus *Phoebi mendacia ludit* h. e. Phoebum se esse per ludum scenicum simulat, et *coenat divorum adulteria* h. e. in coena adulteris exprimit. Apte confert Paldamus in Seebodii et Jahnii Nov. Annal. III. 3. p. 277. inscriptionem apud Winkelmannum Opp. Tom. II. p. 66 sq. Adde ea quae disputavi in Comment. III. *de L. Vario Poeta* §. 5. N. 7. et *de Horatii Obtrectator.* §. 3. N. 12. — Vers. 6. retinui *toros* cum alias ob caussas, tum maxime, quod, si de aurea Jovis sede in Capitolio cogitasset poeta; haud dubie scriptum fuisset: *auratum — thronum.* *Toros* h. l. accipe de pulvinaribus deorum in lectisternio.

rum silentio ullis argumentis quamvis speciosis ad liquidum confessumque perduci. Verum enim vero in ejusmodi caussa acquiescendum erit, si probabilibus rationibus demonstratum fuerit, potuisse a Cassio Parmensi ista poematia in Caesarem Octavianum componi.

Jam primum in aprico est, ista omnia, quae versibus illis perstringantur, accidisse ante pugnam Actiacam, ergo vivente adhuc Cassio Parmensi. Famosa ista *δώδεκα θεῶν* coena licet non constet quo anno fuerit instituta, tamen pro certo affirmare ausim, Octavianum, timidi et suspicacis animi hominem, Romae ea, quibus non posset non offendere et exasperare plebem famelicam, minime fecisse primis triumviratus annis, sed devicto demum Sext. Pompejo et potentia sua post Lepidum relegatum insigniter aucta, a. U. C. 718. Ab illo inde tempore scimus Parmensem Cassium fuisse Alexandriae apud M. Antonium. Rumorem de ista coena perlatum esse Alexandriam, ex eo manifestum est, quod illa, ut Suetonius refert, ab Antonio per litteras amarissime cum convivis singulis destricta atque exagitata est. Sicut autem illae Antonii epistolae existimandae sunt Alexandria datae esse ad Caesarem Octavianum; ita a vero minime abhorret, Cassium, Antonii familiarem, et ipsum pro ingenii studiorumque ratione strinxisse adversus Octavianum, cui inimicissimus esset, epigrammatum aculeos. Illi igitur versus Alexandriae a Cassio compositi Romamque sive per occasionem sive cum Antonii epistolis missi neminem mirum habebit quî fieri potuerit ut sine auctore innotescerent. Accedit, quod versus isti pariter atque Antonii epistolae aliquo tempore post coenam in vulgi notitiam videntur venisse. Nam plebs suam indignationem testatam fecit postridie acclamando: *omne frumentum deos comedisse et Caesarem esse plane Apollinem, sed Tortorem:* [29]) illi autem versus serius demum innotuerunt. Denique sive formam sive argumentum versuum spectamus, non scribi poterant nisi ab eo, qui ingenio, doctrina linguaeque amarulentia quadam polleret inque Octavianum odio incensus esset vehementi: utrumque autem cadit in Cassium Parmensem.

Epigramma illud, quod bello Siciliensi evulgatum esse refert Suetonius, pariter a Cassio Parmensi potuisse componi, mihi quidem persuasissimum est. Cassium Sext. Pompeji socium in isto bello fuisse, vidimus supra §. 8., neque incognitum est, quam improspere ab initio res gesserit Octavianus, non tam ancipiti vexatus fortuna, quam sua ipsius ignavia perditus. In ipsa illa apud Mylas pugna, qua Sext. Pompejum devicit, quantam exprobrandae ignaviae materiam praebuerit ipsi M. Antonio, relatum legimus apud Suetonium c. 16. Quid igitur verisimilius, quam Cassium Parmensem quoque fuso saepius fugatoque Octaviano versibus illusisse ejusque ignaviam fortunamque perstrinxisse? Neque cuiquam mirum videbitur, si epigrammata, quae in Sicilia composita essent, Romae innotescerent et vulgi ore ac sermone celebrarentur, cum in summa licet civium dissensione tamen non

29) De *Apolline Tortore* videsis, praeter Böttigerum in Wielandi Museo Attico Vol. I. p. 357., librum egregium Ans. Feuerbachii: *Der Vaticanische Apoll* (Nürnb. 1833.) p. 277 sqq.

non omne sublatum esset epistolarum et accipiendarum et mittendarum commercium. Caeterum hoc quoque epigramma nemo indignum esse judicabit ingenio et doctrina Cassii ejusque adversus Octavianum animo! —

III. Sed quod ad illa verba attinet, quae Suetonius prodit tempore proscriptionis ad statuam Octaviani adscripta fuisse, eorum auctorem non posse haberi Parmensem Cassium, manifestum est. Is enim prius, quam, oppressa a Triumviris republica, Sullanae proscriptionis atrocitas rediisset, Urbem jam reliquerat. At illud animum advertit meum, quod, quae illis verbis Caesari Octaviano probro habita est generis ignobilitas, eam etiam Cassius, de quo agimus, acerbius ludificatus est. Nam, ut auctor est Suetonius in Aug. c. 4., Cassius Parmensis quadam epistola non tantum ut pistoris, sed etiam ut nummularii nepotem, sic taxavit Augustum: „*Materna tibi farina est ex crudissimo Ariciae pistrino: hanc pinsit manibus collybo decoloratis Nerulonensis mensarius!*"

Habemus igitur fragmentum epistolae alicujus a Cassio Parmensi ad Caesarem Octavianum scriptae, quam Ernestius non diversam esse putat ab ea, cujus meminit Plinius N. H. Libr. XXXI. c. 8.: „Cydnus Ciliciae amnis podagricis medetur, sicut apparet in epistola Cassii Parmensis ad M. Antonium." At haec ad Antonium, illa ad Octavianum scripta erat, ut jam Wolfius post Ruhnkenium ad Vellej. Paterc. Libr. II. c. 88. §. 1. contra Ernestium admonuit. 30) Quod si de tempore quaerimus, quo illa Octaviano per litteras fuerint a Cassio exprobrata, aut illud cogitari potest tempus, quo etiam ab Antonio ignobilitas objecta est Octaviano avunculi hereditatem adeunti et ambienti honores, aut ad postremos referri annos, quos Cassium Alexandriae apud Antonium transegisse novimus. Quot quantisque hujus generis conviciis contumeliisque Antonius Cos. in edictis obruerit Octavianum juvenem, compertum habemus ex Ciceronis Philipp. III. c. 6 sqq. Neque per se improbabile est, Parmensem Cassium istam epistolam ex Asia dedisse ad Octavianum, quem, deposita post pugnam Mutinensem simulatione, inandiret ad Consulatum adspirare, et facile auguraretur novum fore civitatis dominum. Attamen mihi videtur verisimilius, ista scripta esse Alexandriae Romamque missa. Octavianus enim, simulac Sext. Pompejus profligatus esset, novas gravesque susceperat cum Antonio inimicitias; uterque auctis in dies discordiis mutuo sibi per litteras convicia faciebant et contumelias ingerebant, ut partim fragmenta epistolarum apud

30) G. J. Vossius in Append. ad Libr. III. de Historicis Lat. p. 260. Vol. IV. Opp. propter Plinii locum, Parmensem Cassium Historicis Romanis temere accenset, eique nescienti, qua occasione ille epistolam ad Antonium scripserit, habeo quod respondeam. Haud dubie Antonius, homo vinolentus, aliquando amicum de nodosae podagrae remediis consuluerat. Cassius autem Cydnum fluvium ejusque naturam ac vim salutiferam cognoscere potuerat, cum in Asia tribunus militum esset.

Suetonium c. 16., partim Cremutius Cordus apud Tacitum Ann. Libr. IV. c. 34. attestatur. Jam cum Cassius Parmensis inde ab anno U. C. 719. Antonii caussam quodammodo suam fecisset, nihil videtur propius a vero abesse, quam eumdem, quum arma tum quiescerent, styli acumen convertisse in infensum sibi Octavianum, eumque irrisionibus amarulentis proscidisse. Neque quisquam erit quin in illo epistolae Cassianae fragmento deprehendat ingenium, doctrinam et mirificam acuminis acerbitatem.

Suetonius relatis eis, quae Antonius de paterno et materno genere Octaviani ejusque ignobilitate per invidiam et obtrectationem commentus fuerat, Cassii Parmensis testimonium subjecit, quo et aviae et avi ignobilitas declarata esset. Antonius enim, auctore Suetonio c. 2., paternum Octaviani proavum dixerat fuisse libertinum eumque restionem ex pago Thurino, ejusque filium, Octaviani avum, argentarium sive mensarium. Exprobraverat autem Octaviano haec Antonius in edictis, in quibus contumeliose et barbare maledicta congesserat, teste Cicerone Philipp. III. c. 6. et XIII. c. 9. eaque repetiverat in Epistolis Alexandria missis, ex quibus potissimum dubitari non potest quin sua hauserit Suetonius. Atqui Cassius Parmensis ipsum patrem Octaviani dixerat fuisse *mensarium*, uti a nonnullis eum *argentarium* et inter divisores operasque campestres proditum esse ait Suetonius c. 3. Quibus verbis sine dubio respicit versiculum istum Octaviani statuae adscriptum. Nam *argentarios* et *mensarios* promiscue dici nec quidquam intercedere discriminis inter utrumque nomen, contra Sigonium de antiq. jure Civ. Rom. 2. opinantem, *argentarios* rem numariam tractare privatam, *numarios* publicam, subtiliter docuit Dukerus ad Livii Libr. VII. c. 21. §. 5. cl. Beier. ad Ciceronis de Offic. Libr. III. c. 14. §. 58. Tom. II. p. 282. Igitur quum avus et pater Octaviani dicuntur *mensarii*, cogitandum est de trapezitis numariam rem privatim exercentibus, si quidem qui rem numariam publice tractabant, *triumviri* seu *quinqueviri mensarii* appellari solebant. Idem Antonius, teste Suetonio c. 5., maternam Octaviani originem despiciens objecerat, ejus proavum Afri generis fuisse et Ariciae in Latio modo unguentariam tabernam, modo pistrinum exercuisse. Hujus pistoris Aricini filiam in matrimonium duxerat Octaviani avus e pago Thurino oriundus, restionis filius et argentarius. Haec Antonii maledicta repetiverat Cassius Parmensis in epistola quadam ad Octavianum, sed, ut decebat poetam, allegorico usus sermone hoc: *farinam ex pistrino Aricino* sumpsit h. e. uxorem duxit filiam pistoris cujusdam paternus tuus avus, et eam farinam pinsit manibus collybo decoloratis, cum mensarius esset. Sic Octavianus non tantum ut pistoris, sed etiam nummularii nepos cum contumelia notatur: *pistor* enim ad maternum, et *nummularius* ad paternum Octaviani genus referendus est. Igitur quam generis materni ignobilitatem Antonius Octaviano rectis verbis probro verterat, eamdem in eo taxat Cassius per allegoriam plenam acerbitatis et artis quoque cujusdam, qua vel singulis verbis plurimum salis adspersum est.

Accommodate nominavit pistoris filiam ἀλληγορικῶς *farinam:* quo quidem verbo item translate, sed honestius usus est Persius Sat. V. v. 115. — Post voc. *farina* in Codd. Suetonii multis reperitur *si*, *siquidem*, pro quo Oudendorpius conjecit *scilicet*, quod Baumgarten-Crusio et Paldamo arridet, non item mihi. Revocavi, praeeunte Graevio, *est*, quod ob seq. *pinsit* flagitat orationis concinnitas. Offert illud Codex Salmasii; Politianus ex Msto notavit in margine Edit. Mediol. *farinast*, idque Memmiani Codicis assensu stabiliri monuit Oudendorpius. Satis liquet, ex *st* fecisse librarios *si*, quod Codd. plurimi habent, et id mutatum esse a sciolis in *siquidem*. — Pistrinum appellat *crudissimum*, quod Berneggerus ad crudelitatem pistoris in servos pistoricos retulit, quo exprobretur Octaviano genus servile et ab ingenuorum elegantia alienum. Eam interpretationem suo assensu comprobarunt Baumgarten-Crusius et Paldanus; at ego vereor, ne hac ratione acumen dicti minuatur; et potiorem censeo rationem Graevii explicantis *recentissimum*. Nam cum Antonius dixisset, proavum Octaviani maternum fuisse Afri generis et posthac Ariciae advenam exercuisse modo unguentariam tabernam, modo pistrinum; patet ejus filium, Octaviani avum, fuisse pistorem crudum h. e. recentem, utqui nuper demum Ariciae coeperit pistrinum exercere et operi pistorio vixdum adsuetus sit. Jam Graevius contulit ex Taciti Annal. Libr. I. c. 8. *servitium crudum*, cui Romani nondum adsueti erant. Addatur ex Statii Theb. Libr. II. v. 341.: „*Et si crudus amor, necdum post flaminea toti Intepuere tori*", i. e. amor recens, immaturus, necdum temporis longinquitate firmatus. Ex ejusdem Achill. Libr. I. v. 477. „*Cujus ab ortu Cruda rudimenta et teneros firmaverat annos Centaurus.*" Petronius Satyr. c. 4.: „*Deinde, quum ad vota properant, cruda adhuc studia in forum propellunt*": ibiq. Burmann. Vol. I. p. 24. Cassius Parmensis, quippe poeta, exquisitius scripsit, poeticum vocabuli istius usum secutus, et sic novitium genus maternum Octaviani cum probro significavit. — Hanc *farinam* i. e. puellam, pistoris filiam, in matrimonium ductam *finxit:* quam lectionem Codd. mult. testimonio firmatam Casaubonus Tom. III. p. 237. W. copiose docteque defendit suaque auctoritate effecit, eam ut omnes Editores amplecterentur. Casaubonus hanc ei subjecit sententiam: avus Octaviani, qui esset numularius abjectissimus, ex ea farina, quam sumpserat de pistore Aricino, finxit et formavit tanquam aliquod dulciarium opus h. e. genuit patrem Octavium. Cui quidem interpretationi peracute opposuit Oudendorpius, non tam *matrem* dici posse *fingi*, ex qua proles formetur et gignatur, sed *prolem* ipsam *fingi*, ut liba et placentae fingantur ex farina ante pista. Macrobius Saturn. Libr. II. c. 2. p. 349. Z. „Apud L. Mallium, qui optimus pictor Romae habebatur, Servilius Geminus forte coenabat: cumque filios ejus deformes vidisset, „Non similiter, inquit, Malli, fingis et pingis." Et Mallius, „In tenebris enim fingo, inquit; luce pingo." Propterea Oudendorpius cum Torrentio legi maluit *pinsit*, quod Codices Basileenses praebent. Id ego confidenter recepi, non numerandos esse Codices ratus. Dubium enim esse

nequit, v. *finxit* esse interpretamentum idque ineptum lectionis *pinsit*, quod ex margine antiquissimis jam temporibus in textum irrepserit ibique utpote facilior lectio locum in Codd. pl. obtinuerit. Equidem quovis posito pignore contenderim, a Cassio Parmensi scriptum esse *pinsit*, quippe quod apprime respondeat ipsi, de qua sermo est, rei et dictionis obsceenioris colori. Obscenitas, quam Cassius aperte hic captat, abest a v. *finxit*, cui etiam ex Casauboni interpretatione repugnant manus collybo decoloratae. Istam verbi reique obscenitatem involucro quodam veloque scite obtendit Cassius. Sensus enim est: hanc farinam pinsit i. e. pressit, subegit manibus collybo decoloratis mensarius. Jam Casaubonus accommodate c. v. *pinsit* significatu obsceno contulit ex Theocriti Idyll. IV. v. 58. *τὸ γερόντιον ἦ ῥ' ἔτι μύλλει Τήναν τὰν κυανόφρυν ἐρωτίδα, τᾶς ποκ' ἐκνίσθη:* ibique vid. Scholiastas et Kiessling. p. 141. Cum loco Theocriteo Jacobs Animadv. in Anth. Gr. Vol. II. P. 2. p. 472. componit locum Pherecratis ap. Suidam v. *ἀνόδοντος· Ἀνὴρ γέρων Ἀνόδοντος ἀλήθει*, ubi *ἀλήθειν* pariter notione obscena accipiendum. Adde ex Romanis scriptoribus Horatii Libr. I. Sat. 2. v. 35. et Petronii Satyr. c. 23.: *Super — frustra moluit:* ibiq. Intpp. Vol. I. p. 109. B. Colebatur etiam Dea *Pertunda* dicta, quae naturam feminae pertundere eique rei in cubiculis praeesse credebatur, testibus Arnobio IV. p. 164. H. et Augustino de Civ. Dei VI. 9. — Verbum *decolorare* plus est quam *colorare:* praepositio *de* in Compositis saepe intendit notionem, ut *debacchari* ap. Horat. Libr. III. Od. 3. v. 55., *desaevire* ap. Eumd. Libr. I. Epist. 3. v. 14., *despoliare* ap. Cic. Verr. Libr. IV. §. 43. ibiq. Zumpt T. II. p. 695. et *degustare* ap. Eumd. de Orat. Libr. I. c. 52. §. 223. Cf. Comment. *de Titio Septimio Poeta* §. 6. N. 15. p. 386. Apud Cassium Parmensem igitur intelliges manus collybo valde coloratas, quibus ex pecuniae contrectatione multae sordes adhaeserunt. Ita Auct. ad Herenn. Libr. II. c. 5. *livore decoloratum corpus.* — Mensarius *Nerulonensis* dubitari nequit quin sit avus Octaviani paternus, quem Antonius per opprobrium dixerat esse argentarium, restionis filium. Hunc restionem, Octaviani proavum, idem Antonius dixerat fuisse ex pago Thurino: ejus filius ubi habitavisset, tacuerat. Id autem aperit Cassius Parmensis eum appellans *Nerulonensem.* Haec interpretatio unice vera est, jam a Baumgarten-Crusio proposita, neque erat quod ea mirationem faceret Paldamo. Eam bene defendit Baumgarten-Crusius in Diariis Litter. Halens. 1830. N. 183. At in illo oppidi vel pagi nomine mirum quantum discrepant Codices Msti, *Oeensis*, *Verulonensis*, *Verrulonensis* offerentes. Casaubonus conjecit *Vetuloniensis*, laudato Plinio N. H. Libr. III. c. 5. Editio Lugd. vet. habet *Nemorensis*, quod idem esset atque *Aricinus*, quodque huic loco aptum esse temere et inconsiderate putarunt Perizonius, Ernestius et Wolfius. Mihi unice probanda videtur Oudendorpii ratio suspicantis, *Nerulonensem* esse incolam urbis *Nerulonis* vel *Neruli*, cui vicina fuerit Thurium in Lucanis, atque ut Octaviani proavus fuisset restio in pago Thurino, ita ejus avum Nerulone prope Thurium exercuisse rem numulariam. Urbem *Nerulum* memorat Livius Libr. IX. c. 20. „Apulia perdo-

mita — in Lucanos perrectum. Inde repentino adventu Aemilii Consulis Nerulum vi captum": ubi Codices itidem variant inter *Verulum* et *Verulium*. Non opus est statuamus, Nerulo urbi contemptum quemdam et ludibrium adhaesisse. Erat oppidulum ignobile, in quo Octaviani avus argentarius fuerat ignobilis.

Cassius Parmensis igitur in illa epistola ea, quae Antonius Octaviano exprobraverat, suo assensu suoque modo confirmaverat, auxerat et manifestius acerbiusque verbis expresserat. Quibus omnibus fieri non poterat quin Octaviani animus superbus et arrogans vehementer irritaretur odioque inexpiabili adversus illum inflammaretur.

IV. Caetera omnia ingenii Cassiani monumenta interierunt. Nam quod ad hunc usque diem a Viris quibusdam doctis Parmensi Cassio attributum est poema, *Orphei* nomine inscriptum, id spurium esse et illi poetae singulari errore suppositum, statim demonstrabo. Complectitur illud undeviginti versus epicos, in quibus breviter exponitur, quam admirabili constantia studiorumque tenore Orpheus ad eam canendi pulsandaeque citharae artem, qua silvas et rupes secum traheret, et Manes demulceret, contenderit et, quamvis contemptus ab aequalibus, aeternam tamen consecutus sit gloriam. Ejusdem nominis carmen a Lucano scriptum exstitisse, acute probat Marklandus ex Statii Sylv. Libr. II. Carm. 7. v. 58.:

Tu sedes reserabis Inferorum,
Ingratus Nero dulcibus theatris
Et noster tibi praeferetur Orpheus?

atque inductus testimonio Lutatii Scholiastae ad Statii Theb. Libr. IX. v. 224. duos afferentis versus ex Lucani *Catagonio* conjecit, Lucanum in illo carmine egisse de Orphei descensu ad Inferos. Apud Lutatium enim pro *Catagonio*, quam vocem nemo intellexit, suspicatus est legendum esse *Catachthonio*, ita ut titulus illius poematis fuerit *Καταχθόνιος* seu plenius *Orpheus Catachthonius.* [31]) Quid, quod

31) Marklandus pro lectione *Catagonio*, cui nullam dicit subjectam esse sententiam, legendum etiam proposuit *Catonio*. Quae conjectura licet commendari possit loco Ciceronis ad Divers. Libr. VII. Epist. 25.: „*Vereor ne in Catonium Catoninos*" etc. et versu Laberii ap. Gellium N. A. Libr. XVI. c. 7.: „*Tollet bona fide vos orcus in Catonium;*" tamen nescio quomodo mihi displiceat *Catonius* sive *Orpheus Catonius.* Pro *praeferetur* Marklandus conjecit *referetur*, primamque hujus verbi syllabam saepe produci contendit ob Virgil. Georg. Libr. II. 104. Ovid. Met. Libr. XIII. 268. Qua in re lapsus est vir egregius. Impersonale enim *refert*, Etymo poscente, constanter penultimam longam habet, sed *referre* nusquam, nisi in perfecto: cujus quidem rei rationem non satis explanavit Conr. L. Schneiderus in Gr. Lat. I. 2. p. 589. Equidem sanam esse arbitror vocem *praeferetur*, retento versu intermedio, cui Marklandus sine caussa uncos impegit. Verba sunt Calliopes Lucanum alloquentis: Noster Orpheus praeferetur poematis Neronis, quae populo ingrata sunt h. e. displicent.

ipsi M. Tullio Ciceroni tribuitur *Orpheus* seu carmen *de adolescente studioso* ad Marcum filium Athenis commorantem. Exstat illud in Opp. Ciceron. Editione Venet. 1593. 8. cf. Fabricius in Biblioth. Lat. Libr. I. c. 8. Tom. I. p. 225. Ern. Sed supposititium illud esse ac Ciceronis ingenio indignum, cum alii jam judicarunt, tum etiam Lobeckius in Aglaoph. Tom. I. p. 538. Not. *hh.* Atqui cum hoc Pseudo-Ciceronis fetu insignem habent similitudinem, si argumentum spectamus, versus, qui Cassio Parmensi adscribi solent, hi:

Argutae primum cum plectra parentis et auro
Distinctam sumsit citharam Rhodopëius heros,
Ridebant segnes pulsus, digitosque micantes
Serius, et chordis indoctae dissona vocis.
Mox pudor exardens, et gloria dulcis honesti
Lusibus avertit puerilibus. Omnis et illuc
Perditus incumbens, Musae pallebat amore,
Et nunc maternis inhiat, nunc ille paternis
Cantibus. Hinc illinc discens dependet utrimque,
Nulla Venus faciem cepit mentita dolosis
Compedibus: somni fuerat parcusque Lyaei,
Donec, ridiculus dudum, modulamine silvas,
Evulsosque suis scopulos radicibus egit.
Ausus et ire viam viventibus inconcessam,
Poenarum oblitos demulsit carmine Manes.
Non levis adscensus, si quis petit ardua. Sudor
Plurimus hunc tollit: nocturno exsomnis olivo
Immoritur: jactat, quod mox laudaverat in se,
Qui cupit aeternae donari frondis honore.

Hos versus primus edidit Achilles Statius ad Suetonii de Clar. Rhet. c. 6. repertos in Bruttiis, ut ait, et secum communicatos ab Sertorio Quadrimano, juvene doctissimo. Eosdem protulit quasi denuo inventos Florentiae a Petro Victorio, G. Fabricius ad Senecae Herc. Oet. v. 1034. Deinde repetiti sunt a multis, ut a Lambino ad Horatii Libr. I. Satir. 10. v. 61., a Rittershusio ad Phaedri Fab. Libr. III. Prolog. p. 152 sq., subjecta eorumdem Metaphrasi Graeca Matth. Bergii, Brunsvicensis, et nuper a Car. Fea ad Horatii Libr. I. Epist. 4. v. 3. — In Collectionibus Carmin. Latin. locum eis dederunt Pithoeus Libr. IV. p. 156., Burmannus in Anth. Lat. Libr. I. Epigr. 155., Wernsdorfius in P. L. M. Tom. II. p. 310 sq. et nuperrime Nobbius in Syntagm. p. 22. Separatim eos edidit cum commentario Nathan. Chytraeus. Francof. ap. Wechel. 1585. 8. De genere horum versuum eorumque scriptore Virorum Doctorum sententiae hodieque mirum in modum

discrepant. Alii, ut Casp. Barthius ad Statii Achill. Libr. II. v. 443., Pithoeus et Burmannus eos in *Epigrammatis*, quae scirent scripta fuisse a Cassio Parmensi, posuerunt; Rittershusius, quod sciam, primus illud poematium appellavit *Idyllium* idque elegantissimum. Utrorumque sententia ferri defendique nequit. Posteriorem tamen sententiam cupide arripuit Wernsdorfius eamque in P. L. M. Tom. II. p. 261 sqq. quibuscumque posset argumentis exornavit. De scriptore illorum versuum, simul atque in lucem editi essent, dubitari coeptum est. Achilles Statius quidem, Rittershusius, Glandorpius in Onomast. p. 208., Schottus Observatt. Human. Libr. II. c. 44. p. 91. atque genuinos eos et antiquos dixerunt et Poetae Parmensis ingenio et doctrina dignissimos. Contra Scriverius in Notis ad Pithoeum Mstis, quas Burmannus ad Anth. Lat. l. c. affert, et N. Heinsius ad Virgilii Aen. Libr. VI. v. 556. eos spurios esse pronuntiarunt. Wernsdorfius, si non a Cassio Parmensi, certe ab antiquiore auctore scriptos esse censet, quam fuerit Achilles Statius. Ab hoc enim ipso primo editore fuerunt qui illud quidquid est poematis compositum et per fraudem satis obviam illa aetate Parmensi Cassio affictum esse suspicarentur. Qua quidem fraude Achillem Statium immunem esse C. Barthius ad Claudiani de Rapt. Proserp. Praef. Libr. II. v. 24. p. 904. inde evincere studet, quod illi non ea fuerit ingenii vis, ut vel unum versum tantae elegantiae potuisset extundere. Neque opinione falsus est Caspar Barthius. Nam illorum versuum scriptor est *Antonius Thylesius*, Italus, Consentiae in Bruttiis equestri loco natus et saeculo XVI. ineunte ab eloquentia ac poesi clarus. Hunc illius de Orpheo poematis auctorem esse docuit *Fr. Daniele*, Regis Neapolitani Historiographus et editor carminum Thylesianorum. Neapoli 1762. 8. Idem contestatur *Irene Affò* in *Memoire degli scrittori e litterati Parmigiani*. Tom. I. Parm. 1789. 4. quocum conferenda est *Notice de quelques Poësies Latines d'Antoine Telesio p. Barthelemy Mercier* in *Magas. Encyclop.* III. 6. p. 351. Haec mihi innotuerunt ex Kordesii Addit. ad Eberhardti libr. cit. §. 34. p. 199.

Scribenti mihi hanc Commentationem, qua factum ante hos duodecim annos nomen expedirem, perpetuo obversatam esse suavissimam *Spohnii* mei ante duo et quod excurrit lustra mihi immatura morte erepti imaginem, non possum non mollissimis moestissimisque profiteri verbis. Quo majore enim pietate Manes ejus salutare venerarique soleo, hoc acerbius mihi accidit, quod, quotiescumque hoc in libello sententia ejus mihi impugnanda erat, eum ex vivis sublatum reminiscerer eumque frustra exspectarem ea, quae dixerat, docte ac sollerter defendentem melioraque me edocentem. Quae quidem res ejusmodi erat, ut mihi de Cassio Par-

ipsi M. Tullio Ciceroni tribuitur *Orpheus* seu carmen *de adolescente studioso* ad Marcum filium Athenis commorantem. Exstat illud in Opp. Ciceron. Editione Venet. 1593. 8. cf. Fabricius in Biblioth. Lat. Libr. I. c. 8. Tom. I. p. 225. Ern. Sed suppositicium illud esse ac Ciceronis ingenio indignum, cum alii jam judicarunt, tum etiam Lobeckius in Aglaoph. Tom. I. p. 538. Not. *hh.* Atqui cum hoc Pseudo-Ciceronis fetu insignem habent similitudinem, si argumentum spectamus, versus, qui Cassio Parmensi adscribi solent, hi:

Argutae primum cum plectra parentis et auro
Distinctam sumsit citharam Rhodopëius heros,
Ridebant segnes pulsus, digitosque micantes
Serius, et chordis indoctae dissona vocis.
Mox pudor exardens, et gloria dulcis honesti
Lusibus avertit puerilibus. Omnis et illuc
Perditus incumbens, Musae pallebat amore,
Et nunc maternis inhiat, nunc ille paternis
Cantibus. Hinc illinc discens dependet utrimque.
Nulla Venus faciem cepit mentita dolosis
Compedibus: somni fuerat parcusque Lyaei,
Donec, ridiculus dudum, modulamine silvas,
Evulsosque suis scopulos radicibus egit.
Ausus et ire viam viventibus inconcessam,
Poenarum oblitos demulsit carmine Manes.
Non levis adscensus, si quis petit ardua. Sudor
Plurimus hunc tollit: nocturno exsomnis olivo
Immoritur: jactat, quod mox laudaverat in se,
Qui cupit aeternae donari frondis honore.

Hos versus primus edidit Achilles Statius ad Suetonii de Clar. Rhet. c. 6. repertos in Bruttiis, ut ait, et secum communicatos ab Sertorio Quadrimano, juvene doctissimo. Eosdem protulit quasi denuo inventos Florentiae a Petro Victorio, G. Fabricius ad Senecae Herc. Oet. v. 1034. Deinde repetiti sunt a multis, ut a Lambino ad Horatii Libr. I. Satir. 10. v. 61., a Rittershusio ad Phaedri Fab. Libr. III. Prolog. p. 152 sq., subjecta eorumdem Metaphrasi Graeca Matth. Bergii, Brunsvicensis, et nuper a Car. Fea ad Horatii Libr. I. Epist. 4. v. 3. — In Collectionibus Carmin. Latin. locum eis dederunt Pithoeus Libr. IV. p. 156., Burmannus in Anth. Lat. Libr. I. Epigr. 155., Wernsdorfius in P. L. M. Tom. II. p. 310 sq. et nuperrime Nobbius in Syntagm. p. 22. Separatim eos edidit cum commentario Nathan. Chytraeus. Francof. ap. Wechel. 1585. 8. De genere horum versuum eorumque scriptore Virorum Doctorum sententiae hodieque mirum in modum

discrepant. Alii, ut Casp. Barthius ad Statii Achill. Libr. II. v. 443., Pithoeus et Burmannus eos in *Epigrammatis*, quae scirent scripta fuisse a Cassio Parmensi, posuerunt; Rittershusius, quod sciam, primus illud poematium appellavit *Idyllium* idque elegantissimum. Utrorumque sententia ferri defendique nequit. Posteriorem tamen sententiam cupide arripuit Wernsdorfius eamque in P. L. M. Tom. II. p. 261 sqq. quibuscumque posset argumentis exornavit. De scriptore illorum versuum, simul atque in lucem editi essent, dubitari coeptum est. Achilles Statius quidem, Rittershusius, Glandorpius in Onomast. p. 208., Schottus Observatt. Human. Libr. II. c. 44. p. 91. aliique genuinos eos et antiquos dixerunt et Poetae Parmensis ingenio et doctrina dignissimos. Contra Scriverius in Notis ad Pithoeum Mstis, quas Burmannus ad Anth. Lat. l. c. affert, et N. Heinsius ad Virgilii Aen. Libr. VI. v. 556. eos spurios esse pronuntiarunt. Wernsdorfius, si non a Cassio Parmensi, certe ab antiquiore auctore scriptos esse censet, quam fuerit Achilles Statius. Ab hoc enim ipso primo editore fuerunt qui illud quidquid est poematis compositum et per fraudem satis obviam illa aetate Parmensi Cassio affictum esse suspicarentur. Qua quidem fraude Achillem Statium immunem esse C. Barthius ad Claudiani de Rapt. Proserp. Praef. Libr. II. v. 24. p. 904. inde evincere studet, quod illi non ea fuerit ingenii vis, ut vel unum versum tantae elegantiae potuisset extundere. Neque opinione falsus est Caspar Barthius. Nam illorum versuum scriptor est *Antonius Thylesius*, Italus, Consentiae in Bruttiis equestri loco natus et saeculo XVI. ineunte ab eloquentia ac poesi clarus. Hunc illius de Orpheo poematis auctorem esse docuit *Fr. Daniele*, Regis Neapolitani Historiographus et editor carminum Thylesianorum. Neapoli 1762. 8. Idem contestatur *Irene Affò* in *Memoire degli scrittori e litterati Parmigiani.* Tom. I. Parm. 1789. 4. quocum conferenda est *Notice de quelques Poësies Latines d'Antoine Telesio p. Barthelemy Mercier* in *Magas. Encyclop.* III. 6. p. 351. Haec mihi innotuerunt ex Kordesii Addit. ad Eberhardti libr. cit. §. 34. p. 199.

Scribenti mihi hanc Commentationem, qua factum ante hos duodecim annos nomen expedirem, perpetuo obversatam esse suavissimam *Spohnii* mei ante duo et quod excurrit lustra mihi immatura morte erepti imaginem, non possum non mollissimis moestissimisque profiteri verbis. Quo majore enim pietate Manes ejus salutare venerarique soleo, hoc acerbius mihi accidit, quod, quotiescumque hoc in libello sententia ejus mihi impugnanda erat, eum ex vivis sublatum reminiscerer eumque frustra exspectarem ea, quae dixerat, docte ac sollerter defendentem melioraque me edocentem. Quae quidem res ejusmodi erat, ut mihi de Cassio Par-

mensi contra Spohnium scribere ingredienti facile calamum de manu excuteret, nisi superstitem adhuc vidissem et ingenio doctrinaque florentem auditorem quondam ejus et amicum, *Jahnium* Lipsiensem, Virum egregium. Cui cum multis luculentisque perspectum habeam documentis amicum fuisse Spohnium, amicum etiam esse me, sed magis amicam veritatem, habeo sane quod sperem, futurum esse, ut, sicubi erravero cupidiusve disputavero, is sui olim magistri sententiam, quo est ingenii acumine, defendat contra me ac tueatur meque humaniter refellat, atque id, quod controversa hac in re probabilius videatur, doceat.